

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 4

Årgång 68

2013

Höslåtter i Horred 10 juli 2013.

Foto Leif Brunnegård

Årets Hembygdsförening
sidan 5

Profilen - Åke Carlsson
sidan 16

Hänt på bögda...
sidan 22

Foto:
Copyright
Kungahuset.se

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds
beskyddarinna

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Tankar i tiden	4
Gott samarbete i årets hembygdsförening	5
Hembygdsföreningen räddade Kilastugan	8
Istorp en kvarnrik socken	9
Sjöfartsmuseum i Otterbäcken	10
Öschlar inte	11
Ett fågelbo för en prinsessa	12
De möttes ve mjölkabor't	13
Ökad kontakt, men hur	13
Fornminnesföreningen har firat sina 150 år	13
Profilen - Åke Carlsson	16
Hembygdsförbundets funktionärer 2013	18
Salstad och världen	20
Förr bottnade vi om våra tofflor	21
Hänt på bögda, Kållandsö, Ljungsarp, Skölvene, Vegby, Östad, Amnehärad, Gravsjö, Fredsberg, Kvänum, Åsaka-Björke, ...	22
Enorm utveckling på 30 år	29
Läsvärt i korthet	30
Studiekommittén informerar	30
Gärsgård	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Rydins Tryckeri AB, Nossebro.

Utgivningstider är 22-28 februari, 25-28 april, 24-30 juni, 24-30 augusti, 26-30 oktober, 24-28 november.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

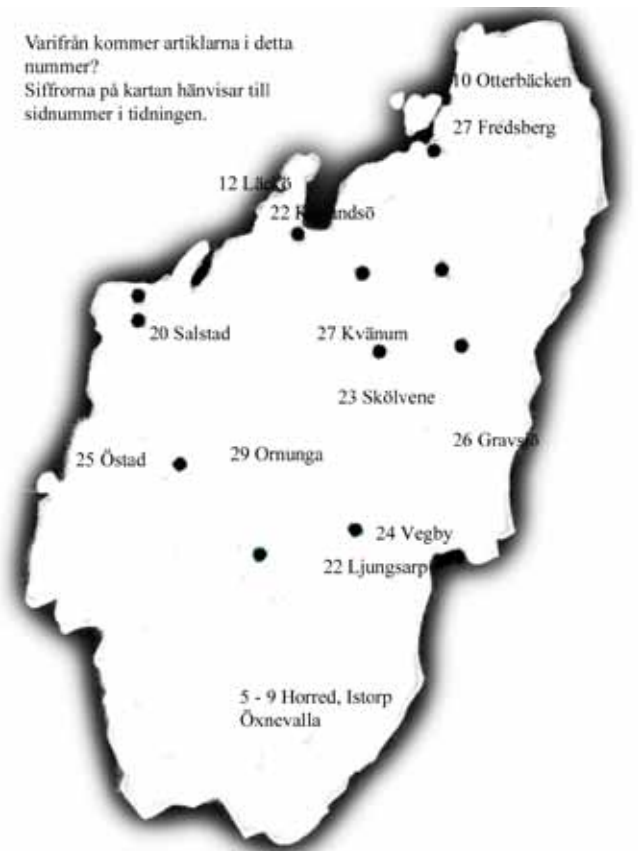
ISSN 0346-4954

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 68
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2013 150:-

Vari från kommer artiklarna i detta
nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till
sidnummer i tidningen.

Nästa nummer av Västgötabygden kommer i vecka 43. Manusstopp den 10 september.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Ordförande har ordet

Verksamhetsåret är i full gång, det är i skrivande stund två månader sedan stämman i Tranemo och mitt i högsommaren. Min avsikt med orden i den här spalten är att med lite personlig ton i korthet bland annat beskriva vad styrelsen jobbar med. Det blir inte några långa utförliga beskrivningar, men min förhoppning är att det kan bidra till att förkorta distansen mellan regionförbundet och lokalföreningarna. Alla föreningarna i landskapet har all rätt att få veta lite ”nyhetsbulletiner” från styrelsen.

I förra numret nämnde jag att det inte hänt särskilt mycket eftersom det endast var några dagar efter stämman. Efter den tidpunkten hade vi ett styrelsemöte som separat behandlade vilka aktiviteter och göranden som följer i spåren av den vid stämman antagna verksamhetsplanen. Vi, och då avser jag så här långt styrelsen, har naturligtvis också studerat vad Sveriges Hembygdsförbunds (SHF:s) nya verksamhetsinriktning 2012-2016 som antogs vid riksstämman innebär på det regionala planet. Sammantaget är ambitionen att upprätta en handlingsplan som ska vara vägledande för förbundets olika aktiviteter. Handlingsplanen ska utgöra basen för vad som avses att åstadkommas under året.

Det förtjänar att nämnas SHF:s nya och vid riksstämman antagna verksamhetsinriktning som syftar på ett avsevärt ökat samhällsengagemang för hembygdsrörelsen. Det är fyra vägledande principer uttalade: Medlemsnytta, Delaktighet, Synlighet och Samverkan. Enbart betydelsen av de kärnfulla orden kan alla dra en slutsats att hembygdsrörelsen behöver alla föreningars och medlemmars engagemang för att innebörden av orden ska resultera i en ökad kraft som betyder något positivt i samhället.

De som läst så här långt frågar sig kanske ganska naturligt, ”vad kan förbundet göra för oss nu då?”. Som alla vet, är det inte lätt att skapa en bra dans helt ensam. Förbundsstyrelsen behöver få all kontakt som är möjlig från och med er! Alla föreningar kan säkerligen bidra med tips, synpunkter och annat smått och gott som gör att vi tillsammans kan uppfylla verksamhetsinriktningens innebörd på vårt regionala plan i Västergötland och även på det lokala planet för alla föreningar i landskapet.

Styrelsens förhoppning är att vid de fyra höstmöten som arrangeras i höst utöver en del informationsären-

Jan-Olof Berglund.

... att med lite personlig ton, i korthet bland annat beskriva vad styrelsen jobbar med.

den bland annat få öppna en dialog om vad vi tillsammans kan åstadkomma sett i ett framtidsperspektiv. En vädjan är alltså att ni ute i föreningarna lyfter blicken och startar en diskussion vad som kan göras för att hembygdsrörelsen ska kunna bli en stark kraft i samhället. SHF:s dokumentet som jag nämnt flera gånger finns att hämta på SHF:s hemsida.

Somliga säger att man ska spara det bästa till sist! Tyvärr bryter jag mönstret och det är inte med minsta glädje som följande delges er på detta sätt. Förbundet har sökt medel från Västra Götalandsregionen för att anställa en kulturarvskonsulent till hjälp och stöttning för alla, både förbundet och föreningarna på vårt regionala plan.

Beslut skulle meddelas före sommaren och alla trodde att det skulle gå vägen. Beslutet kom, men med ett negativt besked, inget anslag medgavs vid detta tillfälle! Men, skam den som ger sig, avsikten är att fortsätta bearbetningen av regionen. Västergötland behöver en kulturarvskonsulent!

*Jan-Olof Berglund
förbundsordförande*

Tankar i tiden ...

Jag heter Björn Andersson och bor i Våring. Jag är engagerad i styrelsen i Odensåkers Hembygdsförening där jag sitter som sekreterare. Jag finns också med i styrelsen för Västergötlands Hembygdsförbund där jag innehar en suppleantplats.

Jag är pensionär sedan några år tillbaka. Jag hade förmånen att sluta några år före det att jag fyllde 65 år. Det kändes bra i början, men efter ett tag så började saknaden efter gemenskapen med arbetskamraterna att göra sig påmind. Samtidigt upplevde jag att jag inte kände mig behövd längre. I det sammanhanget började jag att spendera mer tid på Logården, som vår hembygds-gård heter. Jag kände då och känner fortfarande att det är en meningsfull fritidssysselsättning.

När jag skriver de här raderna har vi i hembygdsföreningarna arbetat med att städa och rusta våra hembygds-gårdar och stugor inför sommarens aktiviteter. Jag vet ju att det finns ett enormt engagemang och frivilligt arbete som läggs ner på både byggnader och föremålssamlingar. Men har vi funderat på vad vi vill med vår verksamhet och för vem vi lägger ner så mycket frivilligt arbete. Alla märker vi att vi har svårt att rekrytera nya medlemmar till våra föreningar. En fråga som jag ställer mig ibland är om dagens ungdomar verkligen är intresserade av vad som har skett i bygden under första hälften av 1900 - talet? Eftersom huvuddelen av föremålssamlingarna och dokumentation visar utvecklingen och förändringarna under 1900-talets första hälft.

Jag är medveten om att det var under den perioden som hantverket började försvinna och ersättas av industrialismen som då kom igång på allvar. Men frågan är åter igen om det kommer att finnas något intresse i framtiden för dessa samlingar förutom i

Björn Andersson

I det sammanhanget började jag att spendera mer tid på Logården, som vår hembygds-gård heter.

rent forskningssyfte? Risken är att det bara är de som är födda under första hälften av 1900-talet, och som har sett hur föremålen har använts och som har kvar intresset för föremålen.

För att behålla intresset för samlingarna bör vi nog utveckla dem med att visa livet från tiden då vi var unga på 50 - 60-talet. Efter vad jag förstår så är det just denna tidsperiod som är populär för tillfället. Vi kan också skapa andra aktiviteter som attraherar den yngre generationen, till exempel kan en möjlighet vara att anordna tillfällen där man verkligen får "pröva på" hur de gamla verktygen och redskapen användes. Samtidigt så bör man etablera ett samarbete med skolorna.

Jag tror att vi i hembygdsrörelsen också måste anpassa

oss till den "nya" tiden genom att bland annat aktivt delta i samhällsdebatten som berör hembygden, speciellt föreningar på landsbygden. Vi ser ju bland annat hur telefonnätet håller på att monteras ner, vägunderhållet försämras och hur bussförbindelser försvinner, landsortsskolor läggs ner eller i bästa fall blir friskolor. Eftersom vi har som ansvar att "föra kulturarvet vidare" så är det bekymmersamt att höra och märka att museernas framtid och organisation diskuteras flitigt på vissa håll. I den debatten har naturligtvis hembygdsrörelsen ett stort ansvar att fungera som opinionsbildare, men även förbunden på regional- och riksnivå måste ta sitt ansvar.

Även om det jag skrivit låter negativt, så tror jag på en framtid för hembygdsrörelsen, och att vi tar emot nya medlemmar i alla åldrar och är lyhörda för nya idéer som kommer.

Även om det jag skrivit låter negativt, så tror jag på en framtid för hembygdsrörelsen, och att vi tar emot nya medlemmar i alla åldrar och är lyhörda för nya idéer som kommer.

Björn Andersson
Våring

Gott samarbete i Årets hembygdsförening

Klockaregården.

I den sydligaste delen av Västergötland alldeles vid gränsen till Halland ligger de tre socknarna Horred, Istorp och Öxnevalla. Horred hette tidigare Hornared och kan ha fått namnet av Hornsjön, Istorp av sitt läge ytterst i norr och Öxnevalla av oxar på vallen. Det var vanligt med oxhandel söderut mot Danmark. Socknarna ligger nära Viskan och sjön Veselången. Kanske ingår ett ord för sankmark i dessa namn. Under senare delen av 1800-talet dikades sjön ut och gav befolkningen mer än dubbelt så mycket odlingsbar mark. År 1952 slogs socknarna samman till Horreds kommun, och år 1971 uppgick denna kommun i Marks kommun.

År 1962 köpte kommunen in en unik ryggåsstuga vid Kilen och jordområdet runt omkring. För att ta hand om Kilastugan bildades den 21 augusti 1963 en hembygdsförening. Eftersom socknarna redan var vana att samarbeta blev namnet Horreds, Istorps och Öxnevalla hembygdsförening. Horred med en del tätortsbebyggelse var störst med 1170 invånare, Istorp hade 737 och Öxnevalla 501 invånare. Centralskolan Sjöbyskolan i Horred hade invigts redan 1957.

Klockaregården

Föreningens centrum är i dag Klockaregården i Horred. Den har tillhört kyrkan och nu kommunen. Dess siste brukare Harald Johansson överlät 1993 sitt arrendekontrakt på hembygdsföreningen. Redan 1977 hade föreningen fått ett erbjudande av kulturnämnden att ta över en stenmangel som ingått i kommunens köp av

Annelund. Erbjudandet antogs, men villkoret var att man skulle slippa att flytta mangeln. Efter 10 år blev det i alla fall aktuellt med flyttning, eftersom området vid Annelund skulle tas i anspråk. Där byggdes senare Ekelundshuset med tillverkning och försäljning av sina välkända produkter. En flyttning till Rydals museum skulle bli för dyr. En möjlig lösning skulle kunna vara ladugårdsbyggnaden på Klockaregården. Redan på hösten 1993 hade mangeln flyttats till Klockaregården med hjälp av ALU-arbetare.

Stenmangeln

Stenmangeln är en av fyra stora manglar av denna typ i Europa. Hembygdsföreningen har varit och tittat på en liknande mangel i Tyskland men inte lika stor. Carl von Linné berättar i sin Västgötaresa 1746 om en hästdragen mangel i Borås. ”Klädsmangelen var stor; han drogs af en för ögonen bunden häst”, skriver han.

Ända fram till 1928 drevs även mangeln i Horred med hästvandring. En lodrät axel med kuggjul av trä driver ett stort träkuggjul med 239 cm i diameter. Hjulets vågräta axel driver mangelkistan via kedjor. Själva mangeln består av en 8 meter lång och en meter bred låda fylld med 7 kubikmeter sten. Det hela väger cirka 20 ton. En ramp gör att den tunga mangelkistan kan tippas något, så att rullar med vävnader kan läggas under mangelkistan. Fyra man arbetade med mangling hela dagen, och 80 handdukslängder kunde manglas varje dag.

Fungerar fortfarande. Kjell Thingvall drog i spaken och mangeln startade.

År 1928 ändrades kraften till elektrisk motor, och då kunde en man sköta alla moment. En 40 meter lång väv, handdukar, dukar och servetter, fuktades, ”dänktes” och rullades på rullar. Linnet manglades två gånger och efteråt hade linnevävnaden sträckts ut ca 10 procent. Efter manglingen rullades vävnaden upp på en mättrulle i ”räkne- och spilleverket” Varje varv markerade en meters längd.

Mangeln användes av ortens vävnadsförläggare, både stora och små. En förläggare kunde ha 150 kvinnor anställda för att väva. Ofta var hela familjen engagerad. I dag förvaltas traditionen i bygden av bland andra Linneväveriet i Horred.

Hembygdsföreningen har under många år odlat lin som sedan beretts till garn, ofta tillsammans med elever vid Sjöbyskolan. Marbolärft omtalas redan på Gustav Vasas tid.

Rännet. Mitt på rännet finns fikaborden och utmed väggarna finns det gamla bruksföremål.

Verksamheten i Klockaregården

I dag har föreningen en omfattande verksamhet i Klockaregården. År 1996 började man renovera bostadshuset. Det används nu för möten och hyrs också ut till bygdens invånare. På övervåningen har man inrett ett skolmuseum. Kassören Georg Wenander berättar om den omfattande verksamheten med valborgsmässofirande, friluftsgudstjänst på midsommardagen och sommaröppet med kaffeservering tre veckor i juli. Det går åt mycket hembakat. Många medlemmar ställer upp, och de avtackas senare med en stor fest i Klockaregården.

På andra våningen i ladugårdsbyggnaden finns det goda utrymmen för sammankomster. Där finns också föreningens samlingar av lantbruks- och hantverksföremål från trakten. Besökarna kan leta efter föremål med bokstäver, som sedan bildar ett ord.

Vidare visas stenmangeln i gång, och det finns en loppmarknad. En gammal ”Grälle”, en Fergusonstraktor har fått ett särskilt utrymme, och där finns också en del äldre jordbruksmaskiner.

Vävstugan. Fähuset blev en praktisk vävstuga.

Ladugårdens fähus har byggts om till vävlokal. Ett 20-tal vävstolar får plats, och Studieförbundets kursverksamhet flyttades till Klockarebolet 1994. Två grupper är i verksamhet varje vecka under terminerna. Strax intill finns en slöjdlokal, och för skolbarnen finns det under till exempel sportlov möjligheter att syssla med hantverk och bland annat tillverka fågelholkar. Föreningen har också fått pengar för att göra lokalerna tillgängliga med handikapptoilet och hiss upp till andra våningen. Ett angrepp av hussvamp har medfört behov av ombyggnad och sanering, men även det har åtgärdats på ett bra sätt.

Loppis. Under några sommarveckor har man loppmarknad på logen.

Kulknappen

Vid en vägg står den karolinske soldaten Nordstierna från Öxnevalla, som var med 1718, då Karl XII blev skjuten vid Fredrikshald. Nordstierna sägs där ha funnit kulknappen som dödade kungen och tog med den hem. En version säger, att han tog med sig kungens kappa, och att knappen fanns i kragen på den. Väl hemma i Öxnevalla blev han bekymrad över att kulan kun-

Magistern. Georg Wenander, i vanliga fall kasör, poserar som skollärare på skolmuseet.

Bandsåg modell äldre.

de föra otur och förbannelse med sig och kastade bort den på grusåsen vid kyrkan. År 1924 hittade smeden Carl Hjalmar Andersson en blyinfattad mässingsknapp i gruset från ett grustag. Albert Sandklef på Varbergs museum tog hand om knappen och den visas nu där. En DNA-analys nyligen gav inget entydigt resultat, men den analys som kunde göras överensstämde med blod från kungens handskar.

Snickarbo. Det finns gott om gamla verktyg i snickarbo. Prydligt på plats och numrerade.

Jubileum

Elis Elmquist som varit en av våra guider under besöket berättar också om att föreningen börjat med dokumentationsarbete. En film om bygden från början av 1970-talet har digitaliserats och visats vid flera tillfällen och rönt stort intresse. Flera personer har identifierats, och ett 100-tal filmer har sålts. En jubileumsskrift har framställts och delats ut till medlemmar och alla hushåll i bygden. Nu planerar man för jubileumsfest den 31 augusti.

Horreds, Istorps och Öxnevalla hembygdsförening kan se tillbaka på 50 mycket verksamma år för bygdens bästa och är väl värd att bli Årets hembygdsförening. Men den är också en representant för alla våra hembygdsföreningar och det fantastiska ideella arbete som där utförs.

*Text Ann-Britt Boman
Foto Leif Brunnegård*

Förlåt, det blev lite fel

Bildtexten blev fel i förra numret, så här skall det vara. Lars-Erik Kullenwall överlämnar diplom och prispengar till : Elis Elmquist, Gunilla Thingvall och Ingbrit Gunnarsson.

Hembygdsföreningen räddade Kilastugan

Den första stora uppgiften för Horreds, Istorps och Öxnevalla hembygdsförening blev att ta hand om Kilastugan, som troligen är från 1600-talet. Den hade förut legat på annan plats vid Lida och haft två högloft. När den i början av 1800-talet flyttades till Kilen, lär den ha stått på Lida som manhus i 150 år, och sedan har den stått på Kilen i 200 år. Vid flyttningen togs det ena högloftet bort, och en ladugård byggdes i vinkel med stugan. Ladugården är numera rivet och ersatt med en annan byggnad. Den förste som bodde i stugan på Kilen var Anders Gustafsson född 1763, och släkten bodde sedan där i fyra generationer. Albert som var den siste boende avled 1962, och det var då som Horreds kommun köpte in den unika stugan.

Släkten kom från en bostad på Agnbäckskile. Agnbäcken rinner ut i Lilla Hornsjön, varifrån Horred troligen fått sitt namn, och det fanns ett kilformigt område mellan bäcken och sjön.

Föreningen fick börja med att försiktigt reparera stugan som invigdes 1969. Den hade först spåntak, men sedan lades torvtak 1975 och det är nu i behov av reparation. En kommitté har hand om skötseln av Kilastugan, och under åren har ett 40-tal medlemmar varit engagerade.

Sakkunskap. Anders Andersson berättade om Kilastugan och dess omgivning. Elis Elmqvist och Birgitta Åkesdotter lyssnar och Ann-Britt Boman noterar.

350 årigt hus. Kilastugan är en av anledningarna till att hembygdsföreningen bildades.

Runt omkring stugan finns ett idylliskt landskap. Vid vårt besök höll Christer Serholt med nordsvenska hästen Moa på att med hästräfsa få ihop hö till vintern. Det var som att förflytta sig 60 år tillbaka i tiden, då jag och nordsvenska hästen Docka höll på med samma sak!

Verksamhet vid Kilastugan

Kilastugan blev från början centrum för föreningens verksamhet med midsommarfirande varje år från 1980, i början på "gamla" midsommardagen den 23 juni. Det har blivit en tradition i bygden för barn och familjer och för återvändande, vilka som barn också varit med och dansat runt majstången. I år har det varit friluftsgudstjänst kombinerat med gökotta på Kristi Himmelfärdsdag och nationaldagsfirande kombinerat med sockenvandring den 6 juni med ett 50-tal deltagare. Vid gökottan fick man höra inspelade fågellåten och försöka placera dem

I ladugården finns på andra våningen en gammal skomakarverkstad, som föreningen fick 1981 från skomakare John Johansson.

*Text Ann-Britt Boman
Foto Hans Menzing
Leif Brunnegård*

Istorp en kvarnrik socken

Kvarnkommittén. Arne Eriksson, Nils G Karlsson och Bengt Gustafsson vårdar kvarnen.

En hembygdsförenings uppgifter tenderar att öka hela tiden. Nuvarande ordförande Birgitta Åkesdotter, som efterträtt Birgit Carlsson som ordförande i Horreds, Istorps och Öxnevalle hembygdsförening, var en av våra guider vid besöket hos Årets hembygdsförening. Hon var aktiv för många år sedan och har kommit tillbaka, och hon menar, att det nu är en helt annan verksamhet.

Eftersom föreningen täcker ett stort område, finns det åtaganden på flera ställen. Nils G Karlsson visade oss vid vårt besök Ekarebo kvarn i Istorp, och han har dokumenterat kvarnarna i bygden. Det har funnits 37 vattenkvarnar och två väderkvarnar. Några kvarnställen är inte helt säkra. En stor del av kvarnarna fanns i Ekån med omgivande tillflöden. Ån faller på en kort sträcka 50 meter. Mest var det skvaltkvarnar med ligande vattenhjul, men det fanns också några kvarnar med stående vattenhjul. Ofta räckte inte vattnet till för malning mer än en dag i veckan. För att få vatten i tillräcklig mängd gjordes fördämningar, och vattnet släpptes på när det skulle malas.

Ekarebo kvarn byggdes först högre upp utefter ån

Dämnet. För att få ett vattenmagasin hade man murat upp en damm istället för att lägga upp en jordvall.

men flyttades troligen till nuvarande plats 1841. Årtal står inhugget på trappstenen. Kvarnstenarna är från Lugnås. Det går fortfarande att mala på Ekarebo kvarn. Att mala en säck spannmål tog cirka en timme, och man malde varje tisdag. Bernt Gustafsson i Ekarebo berättar, att hans far Gustaf Johansson malde sista gången i slutet av 1930-talet eller möjligen någon gång under kriget. En inskrift på en sten visar faderns initialer och året 1931. Kvarnen hölls dock i skick, och sedan 1971 står hembygdsföreningen för underhållet genom en kvarnkommitté. Vid fem tillfällen har det varit sockenvandringar i området, då Nils G Karlsson berättat om kvarnarna. Han visade oss även rester av en större kvarnanläggning från början av 1900-talet avsedd att drivas av turbin. Hela företaget gick dock omkull av flera orsaker. Det har alltid varit svårt att samsas om vattenkraften, när den varit begränsad, och det krävdes stor hänsyn för att få många kvarnar att fungera samtidigt.

*Text Ann-Britt Boman
Foto Leif Brunnegård*

Klockan 7 på kvällen

fyra gånger i september är det höstmöten. Du kan välja på att åka till Skepplanda den 9, Rångedala den 11, Tibro den 16 eller Saleby den 18.

Välkommen till en trevlig kväll!

Sjöfartsmuseum i Otterbäcken

En solig majlördag för några år sedan invigdes Amnehärads hembygdsförenings nya sjöfartsmuseum vid hembygdsgården i Otterbäcken. Det var en glädjens dag på många sätt, strålande väder och mycket folk gladdes över det lyckade arrangemanget.

Varför sjöfartsmuseum i Otterbäcken?

Ja närheten till sjön, den stora handelshamnen, skutskeppare och skeppsbyggartraditionen samt inte minst fisket kan var för sig vara skäl nog till ett museum, men den främsta anledningen till ett museum är tack vare Åke Andréason som i början av sextioalet flyttade till Otterbäcken tillsammans med sin familj. Åke hade fått anställning i hamnen som kranförman. Sextioalet präglades av stor framtidstro på en industriell expansion, det revs och byggdes nytt, det gamla skulle bort och Otterbäckens Hamn var inget undantag. Det gamla varvet och hamnskjulen revs för att lämna plats för ny hamnverksamhet, maskiner och verktyg slängdes utan urskiljning.

Åke Andréason var inte någon bakåtsträvar, tvärtom hade han ett stort sjöhistoriskt intresse och insåg vad som höll på att hända med allt det gamla. Med sin samlarvurm tog han i första hand vara på verktyg och arbetsredskap som använts på varvet. Föremålen lagrade han till en början i sin hyreslägenhet och senare i familjens nybyggda villa. Det blev i längden ohållbart och tanken på en särskild lokal för samlingarna väcktes.

Tullkammaren blev museum

Det första museet ordnades i en liten källarlokal i tullhuset vid Otterbäckens hamn. Källaren var dåligt dränerad och det hände att vatten trängde in och hotade att skada samlingarna. När tullverksamheten i huset så småningom avvecklades och det blev tomt i den gamla tullexpeditionen flyttades föremålssamlingen dit, det blev bättre utrymme och möjlighet till en bättre museal exponering.

Det verkliga lyftet kom då Amnehärads Hembygdsförening fick hyra en större matsal som tillhört det nedlagda hotellet Otterbäcksgården i samma hus som hamnkotret. Här fick Åke och föreningen tillgång till en stor och ljus lokal som härdiga föreningsmedlemmar kunde inreda till ett verkligt sjöfartsmuseum. Den stora modellen över hamnområdet fick en central plats i rummet och föremålen placerades på golvet, i fönster-nischer och på väggarna. Åke Andréason hade verkligen blick för hur föremålen skulle exponeras på bästa sätt. Som ett exempel på Åkes kreativitet kan nämnas

Fina anor. Vingalotsen Wilhelm Taubes uniform som nu pryder skyltdocka.

att han på en fönsterlös kortvägg där färgen hade flagnat, målade över hela väggen med ett sjömotiv föreställande skutan Hugo för fulla segel i farleden utanför Otterbäcken. Invigningen av museet på Otterbäcksgården skedde i april 1992 då reportern Claes Astin var på plats och gjorde ett program för Radio Skaraborg, många besökare kom och glädjen var stor. Men säg den glädje som varar beständigt! Åkes hälsa försämrades och midsommardagen 2006 lämnade han oss för alltid. Några år efter Åkes bortgång började det talas om att Vänerhamn ville bygga ett nytt kontorshus och det stora huset skulle utrymmas för att läggas i malpåse eller kanske rivras.

Förvaringsutrymme blev nytt museum

En ny flytt blev aktuell men var fanns en lämplig lokal? Folk hade förslag och inte minst Gullspångs kommun insåg värdet i att bevara föremålen i Otterbäcken. Håkan Gustavsson hade övertagit ansvaret för museet och föreslog att ett rum skulle inredas på nedre botten i hembygdsgården i Otterbäcken. Rummet användes då som förvaringsutrymme, där ställdes verktyg, förbrukningsmaterial och annat som eventuellt kunde användas i framtiden. Efter funderingar planerades ett projekt och beslut togs på att genomföra idéerna. Projektet omfattade bygge av uthus till förvaring av material och verktyg med mera. Renovering av rummet i hembygdsgården med ny isolering, kabeldragning, installation av värmepump med mera.

En stor mängd pappersarbete med blanketter, offerter och bidragsansökningar klarades av. Hösten 2009 gav Jordbruksverket löfte om projektbidrag och bygget av uthuset påbörjades. Under den snörika vintern avstannade arbetet men återupptogs våren 2010. Vintern

60-talsmodell. Så här såg Otterbäck+ens hamn ut på 1960-talet.

2010-11 färdigställdes inredningen och flytten påbörjades. Arbetet utfördes till största delen av kunniga medlemmar, hjälpsamma och skickliga hantverkare utförde arbeten som inte klarades av med egen kraft. Lokala leverantörer gav också goda rabatter på material.

Det roligaste var själva inredningen och där bidrog sjöhistorikern Ove Gullberg Sjötorp med god hjälp. Den stora modellen av hamnen restaurerades av modellbyggarbröderna Sven och Nils Johansson. Ett dilemma var Åke Andréasons stora målning som ju inte gick att flytta. Lösningen blev att fotografera den och att i förminskat format överföra den till en fototapet, den är nu tillsammans med ett foto på Åke Andréason det första som fångar blicken då man träder in i lokalen.

I samlingarna ingår även ett fungerande repslageri och Åkes omfattande samling av marin litteratur som donerats till hembygdsföreningen av hustrun Ingrid Andréason. Det mesta som visas speglar sjöfarten, hamnen, varvet och fisket i och omkring Otterbäcken. Inte minst finns många bilder och föremål som berör den omfattande prämtrafiken mellan Otterbäcken och Göteborg som bedrevs av NBJ fram till 1951. Men det finns även saker utifrån såsom Vingalotsen Wilhelm Taubes uniform som nu pryder en skyltdocka och rakkniven i kolossalformat som använts vid linjepassage för att nämna något.

Vid invigningsdagen hade hembygdsgården och gårdsplanen smyckats med flaggor, flaggspel och blågult band som klipptes av Ingrid Andréason och Claes Astin som kåserade om sitt förhållande till Väneren, Otterbäcken och personlige vännen Åke Andréasons gärning. Det överlämnades gåvor med lyckönskningar och det bjöds på sång och musik av Karl-Henry Jansson och inte minst, bjöds det på kaffe och invigningsstårta. Vi som varit med och arbetat i projektets alla faser kunde äntligen känna att det var klart och kunde känna glädjen att resultatet av allt slit blev riktigt bra till slut. Slutligen kan nämnas att Otterbäcksgården inte har rivits eller ens lagts i malpåse. Tvärtom har huset rustats upp och används av kommunens arbetsmarknadsenhet och internservice. Vi ångrar dock inte flytten, det blev ett lyft för föreningen, verksamheten är samlad under ett tak i hembygdsgården och kan se det som en investering för framtiden

Museet visas första söndagen i månaderna oktober - maj kl. 14.00-16.00 eller efter överenskommelse.

Jan-Erick Erickson
Otterbäcken

Glöm inte skrivardagen!

I hembygdsrörelsen är dokumentation en viktig uppgift. Vi framställer trycksaker, skrifter och hembygdsböcker av olika slag. Tidigare konferenser omkring detta ämne har varit uppskattade. Välkommen till en studiedag för inspiration och erfarenhetsutbyte på

Fristads folkhögskola lördagen den 14 september 2013!

Har Du inte anmält Dig? Lyft luren och ring Ann-Britt Boman, 033- 26 19 21. Sista anmälningsdag är den 1 september.

Ösclar inte

I nästan alla sockner finns dä berättelser um fölk sum åkt te doktorn men inte tvättat säk mer än nödvändit. För ena ti sen hörde ja tals um en gubbe som vreckat foten, å va han inte, men dä gjole redit ont. Ätter nôka dar sa frua ten att dä ä allt bäst att du söker fört. Han blaska la å foten å for in te doktorn. Jojomen dä va ena redir vreckning, sa doktorn. Johansson kan la ta å den andra strumpa så jag kan se hur foten ser ut i vanlia fall. När han feck se den andre foten undra han lite försektit um di hade ont um vatten hemma i sockna. Näevars, svara Johansson, men dä beror la på att vi inte ösclar mät i onödan.

Ett fågelbo för en prinsessa

Fågelbo. Som ett kungligt fågelnäste ligger Victorias Naturrum vid Vänerstranden.

Om greven tittat ut genom ett fönster på Läckö slott hade han sett en hög med pinnar som ett jättelikt fågelbo en bit bort på stranden. Förmodligen hade han ropat på en betjänt för att få skräpet bortstädat, och hade han hört att rishögen var en födelsedagspresent till Sveriges kronprinsessa hade han fått ett utbrott. Så behandlades inte kungligheter på hans tid.

Helt naturligt

Men vi lever ju inte på grevens tid, när Magnus Gabriel De la Gardie bestämde allt. Nu kan en kronprinsessa behandlas helt naturligt och få ett naturum i födelsedagspresent. Även invändigt finns fågelbostämningen med en massa hasselkäppar i taket och fåglar svävande ovanför oss. Vackrast är fisktärnorna, som fått hedersplatsen i det stora rummet med utsikt mot vattnet. Med all rätt, fisktärnorna är nog de i särklass mest långväga turisterna här. Om inte några av kusinerna silvertärnor sveper förbi, de flyttar ju varje år fram och tillbaka mellan polerna. Fisktärnorna nöjer sig med att fladdra ner till södra halvklotet.

Fikar efter kaffe

Vid mitt besök strax efter invigningen i våras samsas de yngsta och de äldsta i Victorias naturum, grupper med unga elever lär sig det mesta om naturen kring sjön medan busslastar av pensionärer mer verkar forska efter kaffe och lunch.

Annars finns där massor av tillfällen att lära även för oss äldre. Via en rad TV-skärmar kan vi välja att informera oss om olika företeelser i och kring sjön, men också om berg och annat intressant naturligt. Fast jag måste erkänna att jag denna ljuvliga dag föredrog utsikten över den solbelysta viken, det var naturinforma-

Kontrast. Om greven tittat ut från ett slottsönster hade han nog retat sig på "rishögen" borta på stranden.

Turister. Riktigt långväga turister svävar i taket

tion nog för mig.

Men jag får erkänna att detta var en lyckad present till en kronprinsessa som förmodligen redan äger det mesta. Nu kan vi andra njuta av presenten, och kanske till och med sända en tacksamhetens tanke till kungahuset som behöver all PR den kan få.

Mycket att lära

Samtidigt som vi kan lära oss mer om naturen och bygden vi lever i. Om inte annat kan det ju få oss att vara rädda om miljön omkring oss. För jag kanske skall påpeka att Victoriahuset vid Vänerns strand inte bara handlar om inomhuslektioner, man tas med ut i den verkliga naturen också. Och här finns mycket att utforska.

Bara jag får en kopp kaffe först.

Hans Menzing

De möttes ve mjölkabor't

Dä-va-ve mjölkabor't, eller ve le't
som de bestämde, att de sölle mötas.
Män lördaskvällen han ble lite sen
dä-va-mö som först sölle skötas.

Sen-sto-di-där-å-hängde på cyklara e stönn.
dä-kom-la-bå pöjker å flekker.
Å –va-dä-nön-pöjk som va modig nön gång
så-ga-han-allt flekkera smekker.

Läs texten högt och långsamt så förstår ni
nog, även om en del ord känns främmande.
Detta är det första versarna i en dikt av Ingvar
Björkdahl som finns tillsammans med tre an-
dra dikter om mjölkbord på 40-talet som satts
upp bakom flaskorna på mjölkbordet. Ingvar
berättar på god västgötska om de första tre-
vande träffarna vid mjölkbordet i jakten på
flickan för livet.

Här finns dessutom ett åldrat par sittande vid mjölk-
bordet, de kanske möttes där för 60 år sedan. Bordet

De möttes vid mjölkabor't.

och poesin finns vid vägen ut mot Läckö, alldeles innan
man når Ullersund.

Hans Menzing

Ökad kontakt men hur?

Vid vår förbundsstämma i Tranemo antogs en lång-
siktig plan för verksamheten där det bland annat talas
om att öka tydligheten och förbättra kommunikationen
mellan förbundsstyrelsen och föreningarna via person-
liga kontakter, kansliet, förbundets hemsida och med-
lemsskrift, e-postadresser och annat som kan stärka
kommunikationen.

Så långt är naturligtvis alla eniga, men hur skall det
gå till? Det vill vi gärna ha tips från er om.

Helt klart är att kontakter via datorn är ett måste i
framtiden, och då är e-post det allra säkraste. Inom sty-
relsen har vi med stor framgång övergett de dyra och
tidsödande breven för att sända kallelser, bakgrunds-
fakta, skrivelser och annat via e-post. Nu gäller det att
bygga upp ett liknande system för föreningarna, att nå
över 200 föreningar via vanlig post är dyrt.

Säkert finns det datorer hos flera medlemmar i alla
styrelser, men det gäller ju att datorn kollas ofta, annars
kan en del skrivelser hinna bli inaktuella.

Så kanske måste föreningarna ha en särskild e-post-

adress för den här typen av brev. Ni bör också fundera
på vad slags information ni saknar. Men även förbundet
bör kanske ha en särskild adress för kontakter med för-
eningar och medlemmar, för avsikten är ju att ni skall
höra av er till oss med tips, frågor och kommentarer.

Kanske vore det också bra med personliga kontakter
mellan styrelsemedlemmar och föreningar, inte bara i
form av höstmöten. Föreningar kan ha speciella frå-
gor som förtjänar att ägna en kväll åt, men då vill det
förstås till att den eller de från styrelsen som kommer
verkligen hunnit sätta sig in i ärendet.

Ni har förmodligen egna idéer vi borde ta vara på.
Tills vi hunnit fundera ut ett fungerande system så kan
ni sända in tips till min e-postadress. Helst inga tele-
fonsamtal, det är så lätt att missuppfatta och glömma
viktiga saker.

Men när ni skriver – skriv kort. Risken är annars att
er kärnfråga försvinner i ordsvallet.

Hans Menzing

Fornminnesföreningen har firat sina 150 år

Fornminnesföreningen på marsch mot framtiden och museet.

På fornminnesföreningar ställs förstas speciella krav så när Västergötlands fornminnesförening jubilerade handlade det om 150 år. Starten skedde i Skara den 11 juni 1863, och nästan på dagen 150 år senare firades detta i Skara, bland annat med en utställning över sig själv på museet.

Dagen inleddes med årsmöte då parentation hölls över hembygdsförbundets bortgångna ordförande, Eva Bergström Hyenstrand, Skultorp, som även var ledamot i Fornminnesföreningen. Till ordförande omvaldes Ragnar Sigsjö, Skara, medan förra museichefen Anna-Maria Claesson, Brandstorp, valdes till ny vice ordförande.

Ättestupor

Professor Lars Lönnroth berättade om ättestupan i saga

och verklighet, inte minst Västergötland ansågs ha haft många ättestupor, men ärligt talat verkar det inte finnas några bevis på att de verkligen använts. Föreningens ordförande Ragnar Sigsjö talade och delade ut föreningens förtjänstmedalj till Ulla Hallbäck, Skara, Dag Ahlenius, Floby, och Lars Gahrn, Mölndal.

Som avslutning invigde Anna-Maria Claesson och Uno Boman en utställning kring de 150 åren på Västergötlands museum där även en ny jubileumsbok presenterades. Jubilarerna gratulerades av Västergötlands Hembygdsförbund genom Hans Menzing.

Den jubilerande föreningen startades av kyrkoherde Claes Johan Ljungström, och prästerskapet engagerar sig fortfarande. Två biskopar (varav en numera tituleras överhovpredikant) och en domprost syntes bland de flera hundra deltagarna.

Föreningen fick mängder av gamla föremål som gåva, inte minst från läroverket, och detta blev grunden till det museum som invigdes i Skara 1919 tillsammans med en fornby. 1977 omvandlades museet till en stiftelse där regionen, Skara kommun och fornminnesföreningen ingår.

Sedan 1869 har man vartannat år gett ut en skrift som innehåller mängder av värdefull forskning kring Västergötlands och dess historia.

Hans Menzing

I korthet från riksstämman 2013

Sveriges Hembygdsförbunds riksstämma i Sundsvall 24-25 maj sammanföll riktigt lyckat med ett för några dagar perfekt försommarväder. Den stolta staden, som i folkmun kallas för "stenstaden" uppvisade sin allra bästa sida med allt från stadens fina planteringar till de runtomliggande omgivningarna som skiftade i vårens alla olika gröna nyanser.

Stämman inleddes och invigdes från en scen på torget. Inledningsvis hälsade Medelpads förbundsordförande Margareta Johansson alla välkomna till Sundsvall. Landshövdingen i Västernorrland Bo Källstrand höll det officiella invigningstalet och berättade både historik och nutid i området. Givetvis var det skogen

som det mesta har cirkulerat kring och den spelar en fortsatt mycket central roll och betydelse för landskapen i den södra delen av Norrland.

Stämmoförhandlingarna var förlagda i stadshuset och leddes utomordentligt bra av Ewa Back som såg till att alla höll sig inom givna tidsramarna men som regel blev det lite bråttom vid avslutningen. Det var inga större diskussioner eller oväntade inlägg under genomgången av de handlingar, verksamhetsberättelse och årsredovisning som styrelsen sammanställt. Det mest anmärkningsvärda är att styrelsen anger att det av de motioner som antogs 2012 egentligen inte har påbörjats några aktiviteter eller arbete med. Det förklarades

Västgötar på riksstämman. Jan-Olof Berglund omgiven av Mona Lorentzson och Ingrid Zackrisson.

med att SHF:s kansli för tillfället är underbemannade. Det kan behövas en bevakning att så det inte blir ett kroniskt eftersläp på de ärenden som antagits. Vid styrelsevalen omvaldes Birger Svanström som ordförande och det blev nyval av tre nya ledamöter, Bo Nilsson, Västerbotten, Sven Jensén, Skåne och Gunnar Malm från Bohuslän. Det var också några smärre förändringar men som egentligen saknar betydelse.

Till årets stämman hade tretton motioner lämnats och några av dem vållade en del debatt men stämman beslutade i samtliga fall enligt styrelsens förslag. Att nämna var beslutet att SHF ger hög prioritet till arbete med landskapsvård och kulturmiljövård.

Då styrelsen förslag kom till behandling blev det mer debatt i flera ärenden. Medlemsavgifterna var föreslagna att höjas med fem kronor och efter ett flertal inlägg ajournerades stämman för en kortare stund för att ombud skulle få tillfälle att diskutera sinsemellan. Beslutat blev dock med stor majoritet att stämman beslutade föreslagen höjning som ger möjlighet till ökade personella resurser på kansliet samt att en del går till hembygdsförsäkringen. Noterbart i övrigt är att gällande arbetsprogram avslutas och ett nytt dokument som beskriver en verksamhetsinriktning 2012 till 2016 antogs där det centrala är att 4 fokusområden med tillhörande vägledande principer antogs. Mycket glädjande är att innehålllet ger en klar och distinkt inriktning med framtidsperspektiv och en ökad roll för hembygdsrörelsen i samhällsfrågor både vad gäller synlighet, delaktighet och samverkan.

En ny skogspolicy lades fram och efter en ganska lång debatt med många debattörer inblandade antogs policyn efter en del smärre ändringar. Mycket förkortat innebär den att hembygdsrörelsen ska tillvarata och arbeta för att kulturvärden och naturmiljöer inte kommer till skada då skogsskötseln numera bedrivs med moderna maskiner som delvis kan tyckas vara ovarsamma produktionsmetoder.

Efter första dagens förhandlingar, ungefär till hälften komna i dagordningen inbjöds ombud och andra anmälda deltagare till högtidsmiddag i stadshuset. Efter avslutningen dagen därpå var det en hembygdsfest arrangerad i stadsparken vid Norra Stadsberget där bland annat Medelpads hembygdsförbund har några lokaler. Det bjöds en kvällsbuffé med tydlig norrländsk prägel på rätterna.

Utförligare reportage finns i Bygd och Natur nr. 2 och samtliga stämmohandlingar som fanns upprättade är utlagda på SHF:s hemsida www.hembygd.se. Där kommer även justerat protokoll att finnas tillgängligt för alla.

Text *Jan-Olof Berglund*
Foto *Jan Zackrisson*

Vill Du ha en stenmangel?

Jag är ägare av en stenmangel, och har funderingar på om det kan vara något som det finns intresse för hos någon hembygdsförening. Jag bor utanför Borås.

Anna-Karin Röllgårdh
0709-70 03 17

Efterlysning

Jag har blivit intresserad av de kruk- och kakelugnsmakerier som tidigare fanns runt om i landet, men kanske framförallt i den södra delen. Därför har jag försökt att hitta artiklar om denna verksamhet i bland annat olika hembygdsskrifter.

Nu undrar jag om Ni möjligen känner till om det i någon skrift har skrivits något om sådan verksamhet i Era trakter. Kanske har det förekommit någon artikel i till exempel hembygdföreningens årsskrift eller i någon annan lokal skrift?

Jag undrar också om Ni känner till om det förekommit någon sådan verksamhet med kruk-och/eller kakelugnsverkstad i detta område.

Med vänlig hälsning
Bengt Hansen
bengt.hansen@telia.com

Åke Carlsson en naturlig hedersdoktor

I förra numret av Västgötabygden var naturfotografen Tore Hagman vår profil. I det här numret är vår profil en av Tores nära vänner och vapendragare, han heter Åke Carlsson, bor i Siene strax utanför Vårgårda. Naturen har alltid varit en stor del av Åkes liv, kanske inte så konstigt när man växt upp på en bondgård. Här får Du lära känna Åke lite närmare.

Hur började Ditt naturintresse?

Som nioåring satt jag en dag på kökstrappan och tittade på vad som rörde sig på gårdsplanen. Där fanns bland annat överblommade maskrosor. Plötsligt kom det ett par fåglar till dom här blommorna. Jag undrade vad det var för fåglar. Någon fågelbok hade vi inte som jag kunde titta i. Några dagar senare cyklade jag till bokhandeln i Vårgårda och där fanns en fågelbok som hette Fåglar i Sverige, den kostade 35 kronor, den ville jag gärna ha, men den var för dyr. En annan bok hette Svenska fåglar. Den kostade bara 14,50, så den passade min penningpung bättre. I den boken fanns fåglarna jag sett, det var grönsiskor.

Ska man vara fågelskådare bör man ha en kikare. I mitt hem fanns av någon anledning en teaterkikare. För en fågelskådare var den inte mycket att ha. När jag hörde en fågel sjunga smög jag på den och lärde mig så småningom hur olika fåglar lät. Det har jag haft glädje av hela livet. Men längtan efter en riktig kikare fanns där. Mitt första sommarjobb var att spika fisklådor i Finnatorps såg. Jag spikade på ackord. När jag fått min lön köpte jag en riktig kikare som jag kunde titta på fåglar med. Vilken lyx.

Hur kom det sig att Du blev fältbiolog

I början av 1960-talet gick jag på realskolan i Alingsås och där fanns en lokalförening av Fältbiologerna som jag gick med i. Men 1966 var vi några stycken som startade en lokalförening i Vårgårda och kort därefter startade vi även en Naturskyddsförening i Vårgårda. Det var i de här sammanhangen jag lärde känna Tore Hagman. Nu fick jag både Naturskyddsföreningens tidning och årsskrift där det fanns mycket roligt att läsa och där blev jag också bekant med ”Kroken” en bok som egentligen heter Svensk Flora.

Ekintresse. Ekträden har Åke ägnat mycket intresse och ekstaden vid Asklanda kyrka är inget undantag.

Jag minns att Du ofta hälsade på mina föräldrar

När jag kom hem från lumpen kom mitt intresse för odlingslandskapet. Jag hade läst en bok av Mårten Sjöbäck som handlade om detta. Margit och Håkan Brunnegård hade tillgång till mycket Västgötalitteratur och de hjälpte mig att hitta böcker som handlade om landskapets förändringar. De lärde mig också att lyssna in vad gammalt folk hade att berätta.

Ungefär samtidigt fick jag kontakt med Gunnar Arnborg.

Jag hade fått veta att han var i en grannsocken och hämtade stoff till sin bok Stenmur'n. Att få lära känna Gunnar och arbeta tillsammans med honom har gett mig mycket.

Det kom också ett direktiv från riksdagen att man skulle plantera igen lågproduktiv hag- och skogsmark. Det gjorde oss i Naturskyddsföreningarna upprörda och vi jobbade för att sätta stopp för detta.

Du har sett till att dokumentera mycket

Jag insåg att mycket av det vi hade omkring oss på 60- och 70-talet snart kunde vara avglömt. I min hembygd fanns det flera bygdefotografer som var med på den tiden man använde glasplåtar i stället för filmrullar. Här fanns bilder som berättade om hur man arbetade på gården och hur det var när det var kalas. Jag kom över

Profilen

Mulens marker. Gunnar Axelsson, till vänster, är en av Åkes bekanta från arbetet med Mulens marker där Gunnars fina ängar är dokumenterade.

en kopieringsapparat för glasplåtar och så småningom blev det små fotohäften med lokala bilder.

Jag upptäckte också vilken guldgruva gamla bondedagböcker är och jag fick möjlighet att renskriva en del av dem och en del har tryckts upp. En av de mest intressanta är Olof i Tränghult, en 13-årig bondpojkes dagbok år 1840.

Den första riktiga boken handlar om Säveån. Den gjorde jag tillsammans med min skolkamrat Claes Siöstedt. Boken fick titeln En omväg till Mior och såldes i 1 400 exemplar.

Man blir imponerad när man ser förteckningen över artiklar, tidskrifter, böcker och filmer där Åke på ett eller annat sätt varit inblandad.

Har Du fler böcker på gång?

Ja, för närvarande håller Tore och jag på med en skrift med arbetsnamnet Åter till Mulens marker. Vi återvänder till platserna efter 25 år och dokumenterar hur det ser ut idag. Till att börja med lägger vi in bilderna på nätet www.mulensmarker.se. Men vi hoppas att kunna ge ut en bok så småningom.

Att det blir en ny bok beror ofta på att jag fått en idé som jag gärna vill förverkliga.

När vi är klara med Mulens marker del två skulle jag vilja åka runt i Sverige och titta på gamla enträd. Gunnar Arnborg gav ut Eneboken för drygt 20 år sedan. Sedan några år finns Trädportalen på Internet där man kan leta efter alla sorters gamla och grova träd, inklusive enträd, och få exakta platsangivelser. De här enarna var ofta stöd för de gamla trögärdesgårdarna för att de inte skulle blåsa omkull och man kan se dem på gamla bilder. Om det blir någon liten bok är osäkert, men det är åtminstone bra att ha bilder när jag håller föredrag om gamla träd.

Ur motiveringen till förslaget att Åke Carlsson skulle utnämnas till hedersdoktor.

Kännetecknande för Åke Carlssons kultur-, natur- och miljöarbete är gränsöverskridandet. Han är kulturhistoriker och ekolog. Han är teoretiker och praktiker. Han är naturvetare och humanist. Han har djupa kunskaper förvärvade genom målmedvetet kunskapssökande med en stark drivkraft att förstå samband.

Inget jobb

De gamla bönderna i Siene tyckte väl att ”Ivara pajk på Kattås va lite annevessare”, han hade ju inget riktigt arbete. När jag frågar Åke om Sienegubbarna hade rätt ger han dem delvis rätt.

Jag har aldrig haft en fast anställning. Jag har gjort en rad projektarbeten åt Länsstyrelsen i natur- och miljöfrågor. Även åt min hemkommun Vårgårda har jag haft projektuppdrag. Jag var med i förarbetet till naturreservatet Yxnås som ligger i grannsocknen Horla. En av politikerna i kommunen tyckte att det vi höll på med på Yxnås var onödigt ända tills han var på en studieresa i Blekinge. En kollega frågade honom varifrån han kom. När han svarade Vårgårda sa kollegan, det är väl där Yxnås ligger. Sedan var Yxnås bra, ler Åke.

Lieslätter

Hemma på Kattås hängde det liar i vagnskjulet. Dom lärde jag mig använda, berättar Åke. Hos kusinerna i Åsgärde i Närunga fanns det en fin slätteräng. 1973 samlades vi där till den första lieslättern och det har vi fortsatt med. När Du läser det här har vi haft 40-årsjubileum. Det är roligt att vi är lika många slättergubbar nu som för 40 år sedan.

Åke har haft slätterkurser på olika håll och han har varit inbjuden till Norge 19 gånger och då kommer det slättergubbar från en rad olika länder. Kunskapen om ängen, floran och faunan är viktig att föra vidare till kommande generationer.

Du är ju hedersdoktor har Du fler utmärkelser?

Ja att bli hedersdoktor på Humanistiska fakulteten på Göteborgs Universitet slog ner som en blixtnedslag från en klar himmel. Det var verkligen hedrande.

År 1973 fick jag Erik Rosenbergs stipendium, så har jag fått Ekfrämjandets utmärkelse, Hazeliusmedaljen från Nordiska Museet

Fotografering

Avslutningsvis på intervjun skulle vi ta några bilder. Eftersom Åke och hans kamrater var hos Gunnar Axelsson i Holtsäckra när man gjorde Mulens marker, var det naturligt att återvända och ta en ny bild på Gunnar

Cirka 4,5 meter. Då är den här busken 400 år? Om en buske växt upp i lite bättre jord, växer den snabbare, men den är nog 150-200 år, tror Åke.

och Åke. Sedan bar det av till Asklanda kyrka och här poserade Åke mellan ett par ekar från 1600-talet. Åke frågar mig om jag vet på vilken säregen plats vi står. Jag dröjer lite med svaret, men då berättade Åke att Asklanda kyrkogård är den enda i landet som har ekar planterade på 1600-talet runt kyrkan. Men han tycker att det är dags för lite gallring runt omkring för ekarna behöver ha ett avstånd på fem meter från kronan till andra trädets grenverk.

Åke hade parkerat bilen i skuggan av en stor haselbuske. På väg till bilen får jag en ny fråga. Vet Du hur gammal den här busken är? Det visste jag naturligtvis inte, men då fick jag lära mig, att man skall mäta omkretsen vid basen. Om den till exempel är 10 meter i omkrets, då är busken omkring 1000 år! Åke kände till en buske som var 18 meter i omkrets. Den är alltså bortåt 1800 år. Nog är naturen märklig.

Leif Brunnegård

Hembygdsförbundets funktionärer 2013

Förbundsordförande

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 541 96 Väring,
tel 0500-44 11 05, mobil 0708-420453,
e-post j-o.berglund@telia.com

Vice ordförande

vakant

Sekreterare

Monika Moberg, Fältvägen 5 D, 541 77 Skövde
tel 0500-42 52 50, e-post monika.moberg@blackhornet.se

Kassör

Lena Gustafsson, Fötene, Östergården, 447 91 Vårgårda,
tel 0322-62 71 81, mobil 0705-326424,
e-post lena@sodraharene.se

Övriga ledamöter

Ingrid Zackrisson, Västergården Kullavägen 59, 519 95
Tostared, tel 0320-620 15, e-post ingrid.zackrisson@tele2.se

Hans Menzing, Marumstorget 1, 532 32 Skara,
tel 0511-126 43 e-post hans.menzing@telia.com

Berit Stockvik-Lundin, Vänersnäs, Furunäs, 468 90 Vargön,
tel 0521-22 22 76, mobil 070-3500052

Göte Öberg, Lövbacka, 523 94 Tvärred, tel 0321-504 28,
mobil 0707-285769, e-post gote.oberg@telia.com

Leif Larsson, Söne Stalltorp, 531 97 Lidköping, tel 0510 -
531052, mobil 0733 - 74 24 01. e-post leif.larsson@maf.se

Harald Gradén, Tjädersvägen 62, 542 41 Mariestad, tel
0501-35333, mobil 070-5618562, e-post hegraden@tele2.se

Monica Nyvaller, Vreta, Fixagården 2, 524 32 Herrljunga,
tel 070-2689264, e-post monica.nyvaller@telia.com

Sven-Åke Mökander, Markgatan 39, 441 51 Alingsås

tel 0322-67 23 10, e-post svenake.mokander@gmail.com

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp, tel 0320-820 36,
mobil 0706-206666, e-post birgit.istorp@telia.com

Suppleanter

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nossebro,
tel 0512-531 50, mobil 0703-281333,

e-post frammetad@tagebrolin.se

Lars-Erik Kullenwall, Gudhem Kullen 3, 521 94 Falköping
tel 0515-72 01 56, mobil 0705-318547,

e-post larserik.kullenwall@gmail.com

Björn Andersson, Rönnbärsvägen 27, 541 76 Väring,
tel 0500-44 04 75, mobil 0708-239635, e-post bjorna.andersson@telia.com

Per-Olof Graaf, Torestorp 3, 522 91 Tidaholm, tel 0502-201
12, mobil 010-590 21 34, e-post familjengraaf@live.se

Inga-Lill Lundberg, Bokvägen 3, 514 44 Långhem, tel
0325-40474, mobil 073-8208009, e-post kjellinga@live.se

Hedersledamöter

Berit Hange-Persson, Trädgårdsg 4, 533 72 Lundsbrunn
Karl-Eric Svensson, Kjeckestad, Pl 1093, 542 94 Maristad

Lennart Jacobsson, Ladås, Eriksberg, 524 91 Herrljunga

Aina Lindborg, Bjurbäck, Källebacken, 565 92 Mullsjö

Bengt Lindborg, Bjurbäck, Källebacken, 565 92 Mullsjö

Revisorer

Einar Smith, N Ringgatan 43, 441 31 Alingsås,
tel 0322-169 70

Anders Holmqvist, Korsgatan 23, 535 30 Kvänum,
Tel 0512-926 69

Revisorssuppleanter

Torvald Åberg, Kållands-Åsaka, Tomten, 531 96 Lidköping, tel 0510-53 23 13

Marianne Svensson, Bergstena Skattegården 2, 441 92 Alingsås, tel 0322-63 50 07

Valberedning

Mona Lorentzson, sammankallande, Wallströmssliden 6, 463 71 Lödöse, tel 0520-66 02 74,

e-post mona.lorentzson@gmail.com

Magnus Ronge, Fänriksgården, 531 91 Vinninga, tel 0510-500 71, e-post magnus.ronge@r.lrf.se

Gerd Eriksson, Anisgatan 12, 511 41 Kinna, tel 0320-102 90, e-post planeter99@hotmail.com

Arne Johansson, Kärråsvägen 1 a, 520 10 Gällstad, tel 0321-725 36, tillhör Vegbyortens Hbf

Göran Efraimsson, Knätte Skattegården, 523 91 Ulricehamn, tel 0321-420 52, mobil 070-820 63 05,

e-post goran@efraimsson.se

Britt Larsson, Ahlströmergatan 6, 541 31 Skövde, tel 0500 441123, mobil 0703-761853,

e-post: britt.larsson.lerdala@telia.com

Kommittéer med mera

Ceremonimästare

Björn Andersson

Försäkringsombud

Tage Brolin, sammankallande

Göte Öberg

Berit Stockvik Lundin

Hemsidan redaktör

Jan-Olof Berglund

Monica Nyvaller, medarbetare

IT-frågor

Birgit Carlsson

Medlemsutveckling

Jan-Olof Berglund

Tage Brolin

Lars-Erik Kullenwall

Pressansvarig

Hans Menzing

Redaktionskommittén för Västgötabygden

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5, 515 35 Fristad, tel 033-261921, e-post birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda, Ekehagen, 447 93 Vårgårda, tel 0322-661026, e-post vbn.red@tele2.se

Hans Menzing

Jan-Olof Berglund

Tage Brolin

Birgit Carlsson

Anna Faxgård, Slåtthult, 510 22 Hyssna,

tel 0320-397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen, tel 0303-749878, e-post bo.bjorklund@risveden.com

Monika Moberg

Curt Magnusson, Aspholmsvägen 32, 441 35 Alingsås

tel 0322-173 77, mobil 070-965 00 86,

e-post curt.m@spray.se

Skaraborgs Föreningsarkiv

Hans Menzing

Stadskommitté

Lars Bergdahl, Dragong 1, 530 50 Axvall, tel 0511-669 90, e-post lars.lbr@gmail.com

Mona Lorentzson

Per-Olof Graaf

Monica Nyvaller

Studie- och ungdomskommittén

Ingrid Zackrisson, sammankallande

Lena Johnsson, Kulla Lillegård 2, 519 91 Istorp, tel 0320-871 28, e-post lenaanngerd@hotmail.com

Lena Gustafsson

Christer Wennerberg, Studieförbundet Vuxenskolans representant: , SV Västra Götaland, Junog 3, 451 42 Uddevalla, tel 0522-65 33 33, mobil 0708-553033,

e-post christer.wennerberg@sv.se

Ulrika M Eriksson, adjungerad Västergötlands Museum, tel 0511-260 02

Tengelandsstiftelsen

Mona Lorentzson

Sven-Åke Mökander

Ingrid Tengeland

Väddåkrastiftelsen

Hugo Isaksson, Box 2067, 523 02 Timmele,

tel 0321-302 62 , e-post hudo.isaksson25@hotmail.com

Eivor Dahlen

Västergötlands Fornminnesförening

Jan-Olof Berglund

Sven-Åke Mökander

Västgötabygden ansvarig utgivare

Hans Menzing

Årets Hembygdsförening

Hans Menzing

Monika Nyvaller

Älvsborgs läns Föreningsarkiv

Sven-Åke Mökander

Västergötlands Hembygdsförbunds kansli

Box 15, 534 21 Vara, Besöksadress: Badhusgatan 13, Vara, tel 0512-105 50, e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com,

bankgiro: 378-5383.

Eva Mann träffas på kansliet som regel varje helgfri torsdag. Eva Mann bostadstelefon 0511-37 03 30, mobil 070-3136560.

hembygd.se/vastergotland

Om du tillhör surfarna är ovanstående adress ett trevligt besöksmål. Här kan Du hitta de flesta av hembygdsföreningarna i Västergötland. Hemsidorna är olika. En del är inte så omfattrika, andra har mycket att berätta.

Finns Din förening med och är den uppdaterad? Det är viktigt för att den skall vara intressant.

Salstad och världen

Under senare delen av 1800-talet genomgick Sverige stora förändringar. Industrialisering, emigration, bättre kommunikationer, mekanisering av jordbruket och nya jordbruksmetoder – ett nytt Sverige växte fram.

Nya järnvägar kom till. År 1863 invigdes banan Borås- Herrljunga som firar 150-årsjubileum den 31 augusti i år med Fristad som huvudort. År 1867 kom bansträckningen Herrljunga – Vänersborg – Uddevalla, som kom att kallas Havrebanan. Samma år kom poststationen i Salstad, och den ägde bestånd i över 100 år. Från stationen utgick brevbärlinjer, även till angränsande socknar. Salstad var en gård i Sals socken, och där kom det sedan att bli en järnvägsstation.

Tidigare fanns postryttare på Brännebacka posthemman som snabbast möjligt skulle förmedla posten till Vänersborg. Ridvägen gick över Hunneberg, eftersom det var sankmark vid Flo mosse. Väg anlades här först i början av 1800-talet. Mossen utgjorde också ett hinder, när banan skulle byggas. Det berättas att ungdomen i bygden fick tåga fram och tillbaka på den nyanlagda sträckningen varje kväll. Kanske dansade man också. Senare gick det en diligenslinje med post genom Flo över Gålstad.

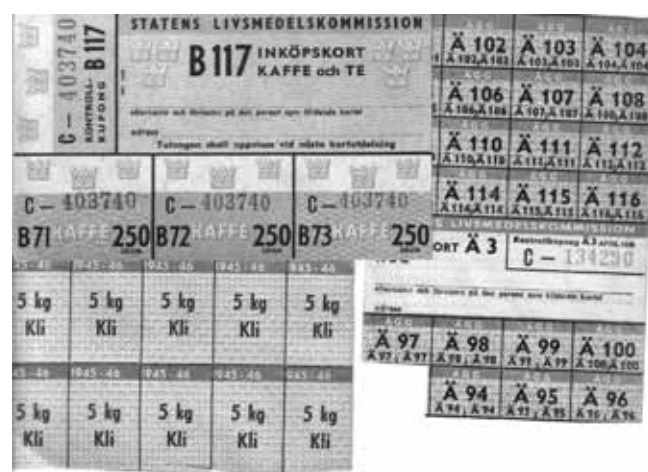
Spannmålshandlare

I stationssamhället fanns flera spannmålshandlare, eftersom "havrebanan" innebar stor transport av havre och annan spannmål till Uddevalla för export och utskippning därifrån. En spannmålshandlare var Carl Bengtsson från Norra Björke och en annan var Bror Hermansson, som hade förfäder just från Brännebacka. Från hans son Åke Hermansson har jag fått en del minnen från 1940-talet, då vi hade ransoneringskort av livsmedel och andra förnödenheter. Sverige klarade sig ganska bra på det som vi själva producerade. En helt annan tid än nutiden. Det var också stor uppfinningsrikedom, när det gällde att hitta ersättningar för ransonerade varor.

Ransoneringskort

Visst fick man lägga om sina vanor. Det var ont om risgryn och lutfisk till jul. År 1942 fick vi ingen lutfisk utan i stället ett hekto bruna bönor per person till jul. Inte förrän 1949 togs ransoneringskort av risgryn bort. Efter kriget kom de första bananerna. Många barn hade aldrig sett en banan tidigare. År 1942 kunde varje barn upp till 15 år kvittera ut var sina tio julgransljus. Kött, bröd, smör och ost var ransonerade. Sjöfågel och vilt ersatte annat kött.

Mjöl och bröd var på ransoneringskort mellan 1940 och 1948. Kornmjöl och potatismjöl maldes in i bak-

Ransoneringskort. Det var inte så lätt att hålla reda på de olika korten. Som mest var det 38 olika kort.

mjöl. Endast franskröd fick säljas färskt, men övriga brödsorter måste vara en dag gamla. Dagsgammalt bröd är drygare än färskt.

Ägg var ransonerade 1941 – 1945, och första tilldelningen var åtta ägg i månaden. Inte mindre än 62 olika sorters äggsurrogat fanns.

Tobaken var ransonerad 1942 – 1945. Icke rökare fick lite extra kaffe i stället för tobak. Kaffe var ransonerat 1940 – 1945 samt 1947 – 1951.

Första tilldelningen var ett halvkilo per månad och person. Även nyfödda hade kaffekort, och föräldrarna hade bråttom till kristidsnämnden efter barnafödandet. Ett drygt år senare fick ingen under 15 år något kaffe, och kafferansoneringen var 20 gram i veckan. Kaffesurrogaten – 135 olika sorter – hade en lysande tid. När kafferansoneringen kom tillbaka 1947, var det bristen på dollar som var orsaken.

Andra varor som var ransonerade var textil, skor, gas, bensin, kol och koks, järn och gummi. Kostymerna var av cellul, en träprodukt.

En familj på fyra personer kunde ha 38 olika kort. Det krävdes mycket extraarbete att hålla reda på korten både i familjen och hos handlarna.

Förr och nu

Nu är alla restriktioner borta, och konsumtionen är en viktig sak för nutidsmänniskan. "Havrebanan" finns kvar men spannmålshandlarna är borta. I Bengtssonska hemmet i Vara har vi en tidsbild. Handlaren Johan Bengtsson var en bror till Carl Bengtsson i Salstad. I Vara finns också spannmålsmagasinet kvar. Och runt omkring ser vi det som utmärker en del av bygden kring "havrebanan" – himmel och havrejord.

Ann-Britt Boman

Förr bottnade vi om våra trätofflor

När vi tog över affären i Asklanda 1963 fanns det en del artiklar i sortimentet som jag inte hade kunskap om. Naturligtvis var det livsmedelssortimentet som var den stora biten. Jag hade aldrig tidigare jobbat i en livsmedelsbutik. Men det är inte detta jag tänkte berätta om. Det fanns andra saker som vi stötte på när vi inventerade och jag var tvungen att fråga Verner Blom vad det var för mystiska grejer. Verner hade kunskap och berättade med inlevelse och var det väldigt udda saker, då kunde han namnge vilka kunder som brukade köpa just den saken. Det är viktigt att Du har det, för det är bra kunder, anförtrodde han mig.

Toffelbottnar

När vi kom ut på kallagret, alldeles intill trappan upp till vinden fanns det krokar i taket och på dem hängde det trätofflor. De hängde i nummerordning. Det var verkligen trätofflor för i mitten på 60-talet fanns det inte trätofflor med gummisula. I hyllfacket vid väggen låg det något som jag först trodde var någon typ av tråklossar. Verner tog fram ett par. Det var bottnar till träskor, nummerade precis som trätofflorna, De var också hopfästade parvis så kunden verkligen fick en höger och en vänsterbotten.

Det var inte alla kunder som bottnade om sina tofflor så vi sålde betydligt fler färdiga tofflor än bara bottnar. Man slet inte ut ovanlädret lika fort som bottnen och då var det en bra besparing att byta toffelbottnar.

Alltid trätofflor

En av de kunder som köpte toffelbottnar var Per Lindgren. Per har berättat för mig om hur man använde sina tofflor och hur man bottnade om dem. Han är född 1921 och när han växte upp hade man alltid trätofflor. Per kommer ihåg hur han som 14-åring var dräng i Skattegården och gick och harvade med tofflor på fötterna. Han kommer också ihåg att när det var dags att ta upp potatisen på hösten, hade man trätofflor på fötterna. De blev ganska jordiga och när det var dags att sluta för dagen, då slog man tofflorna mot varandra så jorden trillade av. Vi kunde höra hur grannen knacka av sina tofflor och då slutade även vi. Per berättade också att han ibland jobbade i skogen på Sällershög och de första åren hade man trätofflor även i skogsarbetet.

Bottnar krampor och tråd

När kunden kom för att köpa sina nya bottnar var det inte bara toffelbottnarna han behövde. Han måste också ha toffeltråd och toffelkrampor. Per kommer ihåg att

Toffelbotten. En viktig handelsvara fram till 1960-talet.

man kunde använda samma läder till 3-4 omgångar bottnar. Det som först gick sönder på en toffel var framme i tån på toffelbottnen.

Först fick man avlägsna ovanlädret från den gamla botten. Per berättar att man fick vara försiktig så inte ovanlädret skadades. Det var enklast om man kunde komma åt toffeltråden och dra i den så kramporna lossnade. Men jag har också hört berättas, att man skar bort den del av lädret som var fäst vid träet. Nackdelen med detta förfarande var att toffeln blev ett nummer mindre, sedan lädret fästs mot den nya botten. Det gällde att få toffeltråden att sitta rätt och sedan fästa den med toffelkramporna. Lite längre fram i tiden kom man på att man kunde fästa en läder- eller gummisula under toffeln och då höll toffeln längre. I Svältornas Fornminnesförenings museum i Ornunga har vi ett par anorlunda träskor. De är gjorda helt i trä. Det är ett par träskor där den ena toffeln är klumpigare än den andra. Dem använde Arabisen, Johan Olsson, när han skulle gräva.

När Per och jag pratar om den sortens träskor berättar han, att Karlsson på Kommakulla använde sig av träskor som var gjorda helt i trä.

Stövlar

De första stövlarna som Per minns var av läder. De var tunga och var det mycket vått i markerna blev stövlarna genomsura. Men de kunde också bli väldigt fuktiga invändigt om det var varmt. Det fanns också något annat material som man gjorde stövlar av innan de riktiga gummistövlarna kom. Jag har läst att Tretorn började tillverka gummistövlar 1935. Förmodligen dröjde det till 1940 innan man började använda stövlar i arbetet i våra bygder. Andra världskriget stoppade upp tillverkningen av gummistövlar för gummit var en importvara, men efter krigsslutet kunde man åter importera gummi. Ett par stövlar var dyra, de kunde kosta nästan en månadslön för en dräng.

Leif Brunnegård

Hänt på bögda...

Nygamla hängrännor

Hantverkare. Dick Ekelund i full färd med tillverkningen.

När det var dags att göra hängrännor till det nybyggda båthuset på Kållandsö hembygdsgård skulle det naturligtvis ske på gammalt sätt. Ett hus med gammalt enkupigt tegel fordrar hemmagjorda trärännor. Lämpliga verktyg fanns att låna i föreningens samlingar. Grenklykor av ene användes sedan till upphängning av rännorna.

*Ingrid Johansson
Kållandsö*

Hembygdsfolk med folkdräkter på Norgeresa

Fyrtio glada och förväntansfulla resenärer, från Lidköping och Skövde med omnejd, har varit i Norge för att delta i firandet av 17 maj, Norges Nationaldag. Resmålet denna gång var Fagernes.

Första dagen besökte vi Valdres Folkmuseum där vi fick se många vackra bunader (folkdräkter), Hotell Quality Fagernes bjöd på god buffé och nattlogi.

17 maj började med flagghissning till blåsmusik och kyrkobesök i Tingnes kyrka. Salut och Flaggborg. Fagernes Musikkorps angav tonen i Barnetåget med härlig Marsch musik, från Nord-Aurdals skola till Valdres Folkmuseum. Gatorna kantades med många norrmän i sina vackra dräkter som "gratulerade med dagen". Valdres Folkmuseum, en otroligt vacker plats, med utsikt över vattnet, underhållning och tal på "amfiet på

Finklädsla. Västgötar som firade Norges nationaldag.

museet" kaffeservering och korv i lompe-bröd.

Efter detta firande fortsatte färden till vintersports orten Beitostölen och inkvartering på Hotell Riga Ber-go. En fantastisk utsikt mötte oss med snöbelagda fjälltoppar och djupa dalar med brusande forsar. Kvällen avslutades med god mat och trevlig samvaro.

Sista dagen med gänget inleddes med frukost, vid avfärden visade termometern på 6 grader. Besök gjordes på Ljuskapellet på Beitostölet, nära Bamseli ett hem för utvecklingsstörda barn som här får sin träning och rehabilitering.

Hemresan via Charlottenberg, där sommaren mötte oss med 25 grader. Nöjda och belåtna efter en fin resa, planerade vi vår egen Nationaldag.

*Text Erna Westher
Igelstorp*

*Foto: Gun-Britt Sandberg
Lidköping*

Midsommardagen i Ljungsarp

Midsommardagen var det ekumenisk gudstjänst i hembygdsgården Björstorp. Pastor Åke Wallgren och kyrkomusiker Karl-Johan Gollnik medverkade. Wallgren nämnde bland annat i predikan: Varför bekymra sig? Jesus säger, gör dig inga bekymmer. Han låter glädjen komma till dig. Hör himlens fåglar lovsjunga Guds godhet. Se ängens blommor och gräs. Ta tjuren Ferdinand till föredöme. Att ta det lugnt och inte rusa förbi allt vackert. Fadern vet att vi behöver allt detta. Tala med Gud om det som tynger oss. Varje dags bekymmer vill

han bära. Gollnik sjöng Du lindar av olvon en midsommarkrans och Midsommarblomster. Efter gudstjänsten fortsatte gemenskapen med en trevlig fikastund.

*Laila Andersson
Ljungsarp*

Kyrkogårdsvandring i Ljungsarp

Kyrkogårdsvandring i Ljungsarp.

Ljungsarps Hembygdsförening har haft en mycket intressant kyrkogårdsvandring, som leddes av Karl-Göran Ekstener. Han utgick från Petter Nilsson 1790-1871 och hans hustru Cajsa Bengtsdotter 1803-1893 och deras barn. Även tre av barnen har sin gravar på Ljungsarps kyrkogård.

Petter Nilsson föddes i Ölsremma och kom som 28-åring till Ljungsarp där han köpte en gård i Jorstorp och gifte sig 1821 med Kajsa från Passarp. Han var bonde och förläggare och gjorde affärsresor till Göteborg där han sålde vadmal. Garnet färgades i ett färgeri som låg vid kyrkan. Det hade hans svärfar, Bengt Gustavsson Modig byggt 1825 och det var i bruk till cirka 1900. Petter Nilsson blev förmögen och ägde flera gårdar.

Petter och Kajsa fick elva barn och 72 barnbarn. Många av deras ättlingar har varit affärsmän inom olika branscher. Den mest kända firman är Nils-Johan som var en grossistfirma för moderna köksredskap som var designade av bland andra Sigvard Bernadotte.

Många av Petter Nilssons ättlingar bor i Ljungsarp med omnejd. När Hembygd-föreningens kommitté 2011 arbetade med Boken om Ljungsarp, upptäckte man att en tredjedel av gruppen var ättlingar till Petter Nilsson.

*Laila Andersson
Ljungsarp*

Åttiofemårig förening i Skölvene

Skölvene Hembygdsförening bildades 1928 alltså för 85 år sedan av några intresserade i socknen. Idag har föreningen cirka 120 medlemmar. Föreningen började med att flytta en ryggåsstuga som inköpts och låg i Mosslanda by, som tillhörde Skölvene socken. Den flyttades till Hembygdsbacken, mitt i Skölvene. Därefter började man samla in gamla föremål som fanns i socknen. För att bevara de gamla föremålen på rätt sätt anslog Gunnar Sandh, som då arbetade på Falköpings museum, många lediga timmar för att hjälpa föreningen. Föremålen behandlades mot rost och maskangrepp. Föreningen har även byggt upp en jordkula, som ligger i Skölvene socken och där firas utomhusgudtjänst varje sommar. Föreningen har även flyttat en sommarladugård till Hembygdsbacken. Vid advent sitter tomten där och tar emot önskelistor från barnen. Både Hembygdsstugan och sommarladugården får nytt tak av vass med några års mellanrum. Adventsgranen är en gammal tradition som föreningen haft i över 60 år. Föreningen har även gjort en torpinventering och satt upp stolpar vid torpen. Allt finns dokumenterat i boken Skölvene förr i tiden. Något som är årligt återkommande är tipspromenaden Kristi Himmelfärdsdag som föreningen står för. Då försöker man anordna promenader runt om i byarna.

Tog ansvar tidigt

Skölvene Hembygdsförenings nuvarande ordförande Göran Larsson har bott i Skölvene hela sitt liv. Han började tidigt hjälpa till hemma på gården. Hans far dog när Göran var nio år och mamman stod ensam med sex barn. Äldst av sina bröder var det han som tidigt fick hjälpa till ute med att plöja, harva och så och annat som hörde jordbruket till. Gården som han brukade har gått i arv i åtta generationer alltså från 1600-talet. För lång och trogen tjänst som mjölkbonde mottog han guldmedalj av kungen. I föreningen har han alltid varit en stöttepelare, han gick med i styrelsen 1970.

*Marianne Johansson
Skölvene*

Har Du funderat på att

stötta Din hembygdsförening med en penninggåva, då tar Du kontakt med kassören i Din förening. Men Du kan också ge en gåva till Västergötlands hembygdsförbund. Då tar Du kontakt med förbundskassören Lena Gustavsson, telefon 0322 - 62 71 81. Din gåva är värdefull!

Gustav och Göran föredömen i Vegby

TVÅ 90-ÅRINGAR. Gustav Johansson till vänster och Göran Axelsson till höger.

Inom hembygdsrörelsen är det många personer som utfört ett otroligt ideellt arbete och intresse för hembygden. I Vegbyortens hembygdsförenings styrelse har Göran Axelsson och Gustav Johansson med ålderns rätt lämnat sina uppdrag efter mångårigt arbete i föreningen. Hur mycket arbete dessa två utfört under cirka 42 år måste räknas i tusentals timmar. Vid årsmötet 2012 avgick Gustav Johansson som den 4 juni 1970 valdes till ledamot i styrelsen som då bildade Vegbyortens hembygdsförening.

Göran Axelsson avgick vid årsmötet 2013 som ordförande, ett uppdrag som Göran innehåft sedan 1976. På grund av en halkolycka kunde han inte närvara på årsmötet ”Lite onödigt att inte kunna delta. Det var första årsmötet som jag inte varit närvarande på” (Görans kommentar) Styrelsens första arbete blev att fullmäktige i Åsundens kommun överlät ”Finastugan” som använts som fattigstuga i Södra Säm. Man fick ett anslag på 10000 kronor till flyttningen. Ett grönområde i Vegby uppläts för stugan. Vid årets slut hade föreningen 152 medlemmar. 1973 inleddes med Valborgsfirande i hembygdsparken och är fortfarande en populär plats att hälsa våren välkommen. Den 11 juni stod Finas stuga klar och invigdes av Holger Persson-Lilja, Vara, dåvarande ordförande i Västergötlands Hembygdsförbund.

År 1974 anordnades sommarfest söndagen efter midsommar, vilket blev en tradition som pågick till år 2000. Det anordnades utställningar av olika slag och var väldigt välbesökta.

Men styrelsen ville bygga mer. Ett uthus byggdes och ytterligare en fällfärdig ryggåsstuga ”Liljas stuga” i Södra Säm skänktes av ägaren och byggdes upp i Hembygdsparken. Samtliga i styrelsen ställde upp som borgenärer för ett skuldebrev på 30.000 kro-

Belöning. Arbetslaget samlat för fest efter avslutat arbete.

nor för att iordningställa stugan! 1984 stod stugan klar och invigdes. År 1989 stod en ladugård på plats skänkt från Nylyckan i Finnekumla av Hans Pettersson. Nerplockad och uppsatt på plats. Uppbyggnaden utfördes med frivilligt arbete av 13 medlemmar som gjorde 2207 timmar tillsammans. År 1990 gjordes en tillbyggnad av uthuset för ett museum samt en lanthandel ”Lönngårds affär” från Vegby. 1995 byggdes ett Hantverkshus som rymmer ett Bleckslageri samt även ett Kardmakeri.

En jordkula i Södra Säm iordningställdes med två jordkällare. Jordkulan invigdes den 5 september 1995 av Genoveva Pettersson från Attorp. Ett populärt utflyktsmål för grillning och olika aktiviteter. Ladugården som fick ett nytt ”Spåntak” 2011 med bidrag från ”Hus med Historia”. Gustav tog ansvar för arbetet och ett antal medlemmar bidrog med 330 timmar frivilligt arbete. Efter tre veckor var taket på plats.

Detta är i korta ordalag beskrivet hur man bygger upp en i dag vackert belägen hembygdspark med frivilliga krafter och stort intresse för hembygdsrörelsen. Göran och Gustav berättar vid vårt samtal gärna med glimten i ögat och humor om sina minnen från arbetet i hembygdsrörelsen. Med vemod minns de sina kamrater från de första åren Östen Emanuelsson, Evald Johansson, Eskil Johnsson, Genoveva Pettersson, Ann-Marie Sjölin, Märta Palm, Astrid Bård och Kerstin Claesson. Fler vore på sin plats att nämna men helt förståeligt inte möjligt.

Utöver allt praktiskt arbete deltog Göran i arbetet med Hembygdsboken Södra Säm och Finnekumla som utgavs 1986 och tilldelades priset Årets hembygdsbok. Som ordförande har Göran med stort intresse och engagemang bidragit till att föreningen utvecklats. Gustav har med sitt kunnande och engagemang lagt ner otaliga timmar och krafter i hembygdsföreningen. Frivilligt och intresse är mottot för att en hembygdsfören-

ing skall utvecklas och genomföra nya objekt. ”Fråga Gustav, det gör han” har yttrats vid många tillfällen. Ett bevis på Gustavs händighet är en modell av kyrkan som har funnits i Södra Säm, som han tillverkade 2010. Även en modell av Vegby kvarn med tillhörande vattenhjul tillverkades 2011 och pryder Sjöparken i Vegby. Göran och Gustav har erhållit Västergötlands Hembygdsförbunds diplom samt hedersnål med lagerkrans. Nu kan Göran snart nittio år och Gustav som är nittio år se tillbaka med stolthet och glädje vad de med sitt engagemang har varit med om. Många hembygds-vänner i föreningen har säkert gjort mycket men knappast mer än Göran och Gustav för det går knappast att utföra. Stort Tack från Vegbyortens hembygdsförening.

Iris Johansson.

Vegby

Upplev Sjövik/Östad

Spännande. Många spännande fakta fick deltagarna i kulturhistoriska vandringen i Östad.

Östad Hembygdsförening deltar tillsammans med andra föreningar sedan ett år tillbaka i det EU-finansierade LEADER- projektet: Upplev Sjövik/Östad.

Vår del i projektet har varit att dokumentera byggnader och platser med kulturhistoriskt allmänintresse. Det har skett genom att läsa redan utgiven litteratur och hand-

lingar, samt personliga interjuver. Ännu finns det folk i bygden som minns ungdomens affärer, bagerier och samlingsplatser för dans och gemenskap.

Den 4 maj genomfördes den första guidade vandringen. Den gick i Östad by, som var den tätast bebyggda delen av församlingen i äldre tider. 13 gårdar låg i en klunga vid kyrkan på 1600-talet. Ett byatorg, en brunn och en stor sten omnämns i skrifter. Rester av stenen, finns fortfarande att beskåda. När laga skifte genomfördes på 1700-1800-talet splittrades byn, men den ursprungliga byavägen finns kvar.

Från år 1900 växte Sjöviks stationssamhälle upp, som en naturlig följd av Västgötabanans tillkomst. Den 8 september kommer en guidad vandring att genomföras där.

Ett häfte med kartor är upptryckt. Med hjälp av den kan man själv få en grundkunskap, men den som vill fördjupa sig finner material för detta i Östad Hembygdsstuga. För kontakt se vår hemsida: www.hembygd.se/ostad

Anita Kihlberg

Östad

Ålöfesten

Skönsång. Årets Ålöfest blev extra festlig med en tysk kör på besök.

Amnehärads Hembygdsförening erhöll år 1950, två år efter att föreningen bildats en gammal fiskarstuga i Ålön nära Väneren. Stugan med inventarier skänktes av dåvarande ägaren Oskar Karlsson på villkor att byggnaden och dess inventarier skulle vårdas och underhållas av föreningen.

Sedan invigningen har årligen hållits en sommarfest på gården. På senare tid har festen alltid hållits söndagen efter midsommar och innehåller alltid sång och musik, men även lotterier, tipspromenad och givetvis kaffe med hembakt bröd. Serveringen ombesörjes av nuvarande fastighetsägaren Doris Adamsson som välvilligt ställer sitt kök och sin tomt till förfogande för arrangemanget eftersom stugan står på ofri grund.

Programmet brukar även innehålla någon talare eller berättare och det är åtskilliga som medverkat under åren. Ett svårslaget publikrekord innehas av trubaduren och historieberättaren Gunde Johansson. Årets fest avvek dock från traditionen då ingen talare engagerats. I stället kom en kör ifrån staden Köln Tyskland. Anledningen till detta långväga besök är att körledaren som har en sommarstuga i trakten kommit med förfrågan om det fanns något sommararrangemang där ett framträdande av kören kunde vara lämpligt och då var Ålöfesten ett gyllene tillfälle. Kören som heter Ton-in-Ton bestod av 17 personer och repertoaren som mest var kända evergreens sjöngs alla på engelska förutom det avslutande stycket, Gabrielles sång från filmen Så som i Himlen, som framgångsrikt sjöngs på svenska.

Körprogrammet som varvades med husbandet Jerker och Kenneths musik och sång, var mycket uppskattat men den senare delen stördes av ett ovanligt häftigt regn men tack vare att föreningen garderat sig med stora tält kunde programmet genomföras trots allt.

Det är glädjande att se att det varje år kommer så många ortsbör och hemvändare till detta traditionella arrangemang som vi kallar Ålöfesten

*Jan-Erick Erickson
Otterbäcken*

Midsommar i Gravsjö

I den lilla byn Gravsjö, 7 km norr om Mullsjö, bildades Gravsjö Hembygdsförening 1955. Ungefär samtidigt lades byns skola i Osbacken ned. 1990 skänkte Mullsjö kommun skolan till hembygdsföreningen som efter tillträdet successivt renoverat och förbättrat såväl lärarbostaden som skoldelen. Bostaden är uthyrd för privat boende medan övriga lokaler utgör basen för hembygdsföreningens verksamhet. Vi är en liten förening med cirka 85 medlemmar.

År 1966 ordnade föreningen för första gången en midsommarfest för traktens folk, ett 70-tal personer deltog. Att fira midsommarafon i hembygdsföreningens regi blev uppenbarligen mycket populärt. Redan 1969 var antalet besökande cirka 300 och har därefter stadigt ökat. Numera finner sig mellan 1000 - 1500 personer, nästan oavsett väder, för att traditionsenligt hälsa midsommar med dans kring majstången, köpa lotter, kasta pil eller stövlar, meta i fiskdamm, åka i hölass, spela på chokladhjul, dricka kaffe och så vidare.

För att leda dansen kring stången krävs någon med talang och kunnande om just detta. Vi har genom åren haft ett antal duktiga och underhållande lekledare och

Bengt Fransson är en suverän lekledare.

spelemän. Först ut var Simon Göhlin från Krubbemaden med sin fiol. Därefter har bland annat Karl-Erik Nätth från Tidaholm, Lekanders lekgång från Skövde och Frökindspojarna fått fart på lekarna. Från och med 1977 är det den välkände Bengt Fransson från Åsarp. Bengt har nu 37 år i följd lett dansen kring midsommarstången i Gravsjö! Med sina 89 år fyllda är denne man ett unikum. Till sin hjälp har han genom åren haft olika spelemän, nu är det, sedan många tillbaka, den eminente bälgdragaren Lennart Sandberg från Falköping som står för musiken.

När stången är klädd, alla förberedelser klara och 50-talet funktionärer beredda, infinner sig en spänd förväntan. Vid halv-tre-tiden kommer de första bilarna, mest en och en. Så, när klockan är ungefär kvart i 3, börjar då å dûna utåt landsvägen och plötsligt är byvägen full av bilar. Vana P-vakter lotsar snabbt in de 300-400 fordonen på parkeringsytorna och så är festen i full gång. Drygt två timmar senare sänker sig lugnet åter över den tillfälliga festplatsen och besökarna fortsätter midsommarfirandet, var och en på sitt håll.

Att vi år efter år tacksamt kan räkna in en så stor publikskara, med hög andel barnfamiljer, tror vi främst beror på följande: Gratis parkering, fritt inträde, många barnaktiviteter och att vi försöker hålla kvar den lite gammaldags stilen på midsommarfesten. Vi hoppas kunna, och avser att, fortsätta vårt midsommarfirande och därigenom bevara en lång tradition som också ger oss möjlighet att underhålla och förbättra bygdens skolhus.

Välkommen till Gravsjö!

*Text Bo Carlson
Gravsjö*

Foto Lars-Uno Olausson

**Ibland är glömska
värdefullare än gott minne.**

Tankehorn, Gunnell och Kjell Swärd

Landsbygdens dag i Fredsberg

Välkomna! Monika Johansson och Gunnel Green hälsar välkommen till Hembygdsgården.

Landsbygdens dag firas i Fredsberg varje år utom vart tredje år då det denna helg arrangeras Törebodafestival. Vår förhoppning är då att lyfta fram vad vår landsbygd har att visa upp. I Hajstorp vid Göta kanal var kanalsmedjan öppen med verksamhet och i slusscafét serverades närproducerat. Hantverkarna vid kanalen visade och sålde hantverk. På hembygdsföreningens permanentutställning kunde man se hur en bondefamilj levde för 100 år sedan.

I Fredsbergsbyn var det öppet hus hos Kramers mekaniska verkstad, en smedja som familjen Kramer har utvecklat till en mekanisk verkstad med 14 anställda. Fredsberg friskola hölls öppen för visning. Byskolan som kommunen lade ned, men som Fredsbergsborna ansåg var viktig som bygdens livsnerv och enades i en ekonomisk förening som åter kunde öppna skolan 2010. Vadsbo lantbruksmuseum som är beläget intill Fredsbergs prästgårdsladugård visade sina maskiner till autentisk doft. Fredsbergs hembygdsförening serverade våfflor i hembygdsgården samt visade sin samling av gamla kläder och eftersom vädret var strålande kunde kläder hängas ute för beskådande. Föreningens skolmuseum och lanthandel hölls öppet och i lanthandeln fanns möjlighet att köpa karamellstrutar med gammaldags blandning. Till nästa år hoppas vi få lyfta fram traktens grönsaksodlare som inte blev möjligt i detta sent-sådda år.

*Ulla Henningsson
Fredsberg*

**Livet är som en cykel.
slutar man trampa, då trillar man av.**

AT-läkarens mormor.

Kvänum fick fana av Kungen

Höjdpunkt. Inger Olsson, Karin Mann och Ing-Britt Larsson hämtade fanan på Skansen.

Om Du tittade på nationaldagsfirandet på Skansen i TV kunde Du se hur Kvänums hembygdsförening tog emot en fana av Kungen.

Jag ringde upp Karin Mann, ordförande i föreningen, och frågade hur man kom på att ansöka om en fana. Karin berättade att man ansökt om en fana i flera år. Förra året fick hon ett telefonsamtal från Länsstyrelsen och fick veta att nu skulle föreningen få en fana. Den kommer på posten och ni får lösa ut den med 240 kronor, berättade tjänstemannen. -Det gör vi då visst inte, svarade Karin. Vi vill hämta fanan på Skansen. Tjänstemannen undrade om Karin menade allvar, och det gjorde hon, så Kvänums hembygdsförening fick ingen fana 2012.

I år blev det bättre upp, berättar Karin, vi fick en skriftlig inbjudan till Skansen och nationaldagsfirandet. Tre stycken fick komma, så det blev Inger Olsson, Ing-Britt Larsson och Karin Mann som representerade föreningen. Tre minuter och nio sekunder tog hela utdelningen av fanorna, så det blev inte många ord vi växlade. Men Kungen uppmanade mig att vårda och bevara fanan väl, och det lovade jag, berättar Karin.

Karin, Inger och Ing-Britt hade lite anhöriga med

sig och när de efter högtiden gick de på restaurang och där blev de igenkända av andra gäster och gratulerade. På mobilen strömmade grattis-SMS in på löpande band från vänner och bekanta här hemma. Det blev en oförlömlig dag för Karin och hennes vänner.

*Text Leif Brunnegård
Foto Privat*

Många kom på hemvänderdardag i Åsaka-Björke

Åsaka-Björke hembygdsförening firade nationaldagen den 6 juni genom att inbjuda till en hemvänderdardag, och många hade hörsammat inbjudan i det vackra försommarvädret.

Utställningar om bygden visades både i Norra Björke och Väne-Åsaka bygdegård. Där var det också bildspel och serveringar liksom guidade vandringar.

Föreningens hembygdsgård var öppen hela dagen, och där firades sedan nationaldagen med mat, sång av Åsaka-Björke-kören samt nationaldagstal. Många hade kommit långväga ifrån. Det samtalades länge om gemensamma minnen från Åsaka och Björke, och arrangörerna kunde konstatera, att dagen varit lyckad.

Ann-Britt Boman

Snackis blir annorlunda

Sändning pågår. En arkivbild från ett besök i studion.

P4 Skaraborg har under fem år haft ett mycket uppskattat program som man kallar Snackis. Det har handlat om språk i allmänhet och vår vackra dialekt i synnerhet. Margareta Lilja har varit programledare för de flesta sändningarna och på andra sidan bordet har hon

haft den ordroade journalisten Ulla Andersson. I vårens sista sändning berättade Ulla att Snackis läggs ner i sin nuvarande form men det kommer något annat i stället. När jag mitt i sommaren pratade med Ulla om vad som kommer istället berättade hon att det nya programmet startar den 19 augusti. Namnet var inte definitivt fastställt. Det återkommer inte varje vecka utan det blir en gång i månaden, en måndag klockan 10,03. Det kommer att handla om nyheter och diskussioner om vårt ordbruk.

När Du läser detta har det första programmet gått och vi har fått veta lite mer vad Ulla och Margareta hittar på. En gissning är att de även i fortsättningen är angelägna om goda kontakter med sina lyssnare.

Leif Brunnegård

Utflykt till Jära

Birger Nyberg Jära vid spånhyveln.

Ljungsarps hembygdsförening har varit på utflykt till Mulseryds hembygdsgård i Jära. Deras hembygdsgård är Jära Gästgiverigård och Jära vattensåg och spånhyveleri. Thomas Wermö Bottnaryd och Nils Helgesson Mulseryd vinschade in några stockar sågade bräder och Birger Nyberg Jära demonstrerade spånhyveln. Vattensågen byggdes 1862 och ligger idag på sin ursprungliga plats. Eftermiddagen avslutades med kaffe och våfflor som hembygdsföreningen serverade.

Text Laila Andersson

Foto Åke Andersson

I min barndom

fanns det bara en radiokanal, Den kunde man lyssna på någon timme på morgonen, en dryg timma mitt på dan och så några timmar på kvällen. Barnprogram var det en gång i veckan, varje torsdag med Farbror Sven (Jerring).

Enorm utveckling på 30 år

Fem sommarlördagar i rad efter midsommar har Svältornas Fornminnesförening samlingar på museigården Kyrkebol i Ornunga. Sommarens tredje lördagssamling handlade om nutidshistoria. Eftermiddagens gäst var Hasse Lindwert från Alingsås. Han tog med sina dryga hundratalet åhörare på en historisk resa från 1918 och trettio år framåt.

Krig och sjukdom

Vid första världskrigets slut var Sveriges befolkning cirka fem miljoner. Ute i Europa hade kriget och Spanska sjukan skördat mellan 25-30 miljoner människors liv. I vårt land rådde stor arbetslöshet vilket i sin tur medförde att många familjer inte hade pengar till mat. 1917 drabbades Göteborg av hungerkravaller vilket bland annat medförde att Olof Asklunds bageri stormades och plundrades.

Auktoritärt styre

Både ute i Europa och i vårt eget land var det överheten som styrde. Brukspatron och godsägaren hade makten. Det är först 1919 som riksdagen beslutar om allmän rösträtt. Tidigare hade kvinnorna ingen rösträtt och bara omkring sju procent av den manliga befolkningen. För att ha rösträtt måste man äga en gård som var värd 12.000 kronor eller ha en årsinkomst på 800 kronor. I dagens penningvärde cirka 14.000 kronor.

Skolan 1930 och dagens skola har inte många likheter. 85 procent av befolkningen hade sexårig folkskola och det var bara 2,5 procent som tog studenten.

Trots att familjerna var ganska stora bodde 50 procent i ett rum och kök eller mindre. I början av trettitalet var det svåra tider och många familjer trodde inte på framtiden och 1934 är födelsetalet det minsta i modern tid.

Kohandel

Politikerna insåg att man måste göra något för att vända utvecklingen. Socialdemokraterna och bondeförbundet började prata om samarbete, men det var inte så enkelt, men 1932 kom den så kallade kohandeln där man kom överens om samarbete.

År 1938 insåg arbetsmarknadens partner att man måste få ett slut på alla strejker så man satte sig vid förhandlingsbordet. Men det gick trögt. Men så la man bort titlarna och då gick allt lättare och man blev sams. Denna överenskommelse fick namnet Saltsjöbadsavtalet.

Barnrikehus

I mitten av 1930-talet pratade man om kris i befolk-

Skön plats. Lördagssamlingarna på Kyrkebol är populära och bjuder på ett varierat program.

ningsfrågan. Man insåg också att bostadsstandarden måste höjas. Nu började man bygga barnrikehus i tätorterna. Var familjerna stora kunde man få hyra en lägenhet på tre rum och kök. Hade familjefadern en fast inkomst och frun ett halvtidsjobb då kunde man få hjälp att bygga ett egnahem. Ett hus på 60 kvm boyta plus källare kostade 12.500. Kunde man satsa 2.500 kronor själv fick man låna 10.000. Den egna insatsen var ofta eget arbete. Vid den här tiden kom de första barnbidragen, men de var behovsprövade.

Rasbiologin

Man började också prata om vikten att barnen var av högsta kvalitet. Man hade många olika kriterier på livskvalitéer. Det här är något som vi helst inte pratar om idag men Hasse Lindwert hade små funderingar över hur man värderade folk och få. Han tog ett exempel från ett område på Västgötaslätten där man hade en provinsialläkare och sju veterinärer på samma område. Den välbesökta Helgsmålsbönen i Ornunga gamla kyrka leddes av pastor Roland Svantesson som sjöng till eget gitarrackompanjemang och talade.

Leif Brunnegård

Det är inte allt
som var bättre förr även om vissa tror det.

Läsvärt i korthet

Häradshövding Bengt Wolter Hessles minnesanteckningar. Texten redigerad och moderniserad av Göran B Nilsson, som även skrivit ett faktarikt förord. Utgivare: Föreningen för Västgötlitteratur. 152 sidor med åtskilliga gamla bilder. Färgstarka minnen av en man som under mer än 50 år deltog i det mesta i delar av Älvsborgs län, och här även ger en del rätt elaka beskrivningar av kolleger.

Från Assartorp till Övralid. Byar – människor – verksamheter i Undenäsbygden. Författare: Ingemar Wikenros, Mariestad, som även tagit en rad nya färgbilder. Eget förlag. 200 sidor med bland annat kartor. En kulturhistoria fylld av fakta.

Biskop Osmund – missionär i Sverige under slutet av vikingatiden. Författare: Janet Fairweather. Översättning: Lars-Göran Lönnermark (överhovpredikanten alltså). Utgivare: Skara stiftshistoriska sällskap. 382 sidor med en mycket intressant genomgång av tiden för Sveriges enande och kristnande.

Norra Björke. Bilder från en svunnen tid. Bildsammansättning: Bo Carlsson, Skövde. Utgivare: Åsaka-Björke Hembygdsförening. Cirka 75 sidor med massor av svartvita bilder från N Björke från 1870-tal till 1960-tal.

Skara stiftshistoriska sällskap. Medlemsblad 2012:2. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor. Bland annat om biskopsstavar, Mofalla kyrka och Britt G Hallqvist.

Bondeliv och bondespråk i Skaraborg. Æm hur vi prata på 40-talt å va vi gjole te vardass. Minnen från en jordnära barndom. Författare: Rune Persson. Förlag: Minbok.se. 102 sidor. Språk och minnen från 40-talets Vinköl serverade med kunskap och eftertanke.

Upperud – ett maritimt centrum. Författare: Christian Aarsrud. Utgivare: Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund. 240 sidor med massor av illustrationer. Berättar mycket intressant om sjöfart och gamla skutor på Väneren under 1700- och 1800-talen.

Torp, torpare och backstugor inom Floby socken. Författare: Främst Sture Creutz. Utgivare: Sörby-Floby hembygdsförening. 152 sidor i stort format med många bilder och kartor, samt berättelser om många märkliga människoöden.

Mimers brunn. Arkeologi, etnologi och historia i Västra Götaland. Nummer 3 2013. Redaktör: Christina Ström. 52 sidor i stort format om bl a katastrofen vid Västgöta-Dals regemente och Mössebergsparken – en kurort för både friska och sjuka.

Varnhemsbygden. Medlemsblad 2013 för Hembygdsföreningen Skarke-Varnhem och Norra Lundby Sockengille. Redaktion: Alf Hansson, Eva Bozovic, Eva Knapasjö, Carl-Gustav Lundström och Inga-Kajsa Christensson. 62 sidor i stort format om bl a galleri Sagé, skolorna i Ljungstorp och Saras stuga i Norra Lundby.

Främmostad – vår hembygd. Årsskrift utgiven av Främmostads Hembygdsförening. Redaktion; Tage Brolin, Viveka Wall och Eva Pettersson. 24 sidor i stort format med flera gamla målningar från bygden återgivna i färg. En av konstnärerna Hedvig Posse, som även var missionär, presenteras liksom häradsallmänningen Rolken och Kyrketomten.

Nils Holgersson flög inte över Billingen. Författare: Torkel Ivarsson. Brobackens förlag. Karta och illustrationer Brusangruppen. 175 sidor med främst kärleksförklaringar till Valle och Vadsbo härader.

Boken om Fröjered. Redaktion: En studiecirkel under ledning av Lennart Axelsson samt textmässigt Lena Jonsson och bildbehandling Nils Werner, båda från studieförbundet Vuxenskolan som även är utgivare. 231 sidor i stort format med massor av bilder och flera kartor. En faktarik genomgång av bygden under främst de första 70 åren av 1900-talet. Mängder av miniatyrporträtt av intressanta människor presenteras.

Hans menzing

Studiekommittén informerar

Studiekommittén består av:

Ingrid Zackrisson, Tostared 0320-62015

Lena Gustafsson, Vårgårda 0322-627181

Lena Johnsson 0320-87128

Christer Wennerberg, Vuxenskolan 0708553033

Vi träffas fyra gånger per år för att planera vår verksamhet. Mail och telefonkontakter i gruppen mellan träffarna är ett måste för att det ska fungera.

Nu har vi lagt träffarna så att vårt utbud ska komma med i tidningen och nå ut till fler intresserade.

På gång är:

Arkivera mera. Hur får vi ordning på allt? Hur skall vi hitta det vi söker? Vad skall vi bevara och vad skall vi slänga? Teorigenomgång och praktiska övningar med kursledare Liz Gunnarsson, Älvsborgs Föreningsarkiv. 21/9 Folkets Hus, Vänersborg

5/10 Studieförbundet Vuxenskolan Svenljunga

12/10 Odensåkers Hembygdsgrd

Samla, varda och vga visa gamla fotografier.

Olika fotografiska tekniker, vanliga skador p fotografiskt material samt bevarandeatgärder. Mnga praktiska exempel varvas med teori och fotohistoria. Kursledare Lennart Andersson, foto- och papperskonservator, Vstarvet.

7/9 Vara Folkhögskola

19/10 Rångedala Bygdegård

Samtliga kurser börjar med kaffe kl. 09.00 och beräknas vara slut cirka 15.00.

Kurskostnad 200 kr som faktureras anmälände förening.

Anmälan görs till SV Västra Götaland minst en vecka innan utsatt kursdatum till vregion@sv.se alternativt 0522-65 33 33. Frågor ställs till Christer Wennerberg 0708 - 55 30.

Kursen att bygga en egen hemsida omfattar fyra kvällar.

Grundförutsättningen är god datorvana och priset är satt till cirka 700 kr. Intresseanmälan görs till Vuxenskolan 0522-65 33 33 eller vregion@sv.se.

Frågor besvaras av Jan-Olof Berglund, tel 0500-441105, 0708-420453.

Uppstart av textilprojekt höst 2013/14.

Rydal den 5 oktober. Föreläsning av Christer Ekelund, Ingeborg Skaars och Tjejerna bakom slöjd p nytt sätt. Visning av spinneriet. Muset har samtidigt modeutställning av kläder.

Heldag 09.30-16 med förmiddagskaffe, lunch och eftermiddagskaffe. Anmälan till SV Uddevalla eller Christer Wennerberg. Kostnad 200 kronor.

Kom Du ihåg att säga Tack?

När Du läser de här raderna börjar sommarsäsongen p de flesta hembygdsgrdar närma sig sitt slut.

Tänk vad många medlemmar lagt ner mycket av sin fritid för att göra det mysigt för alla besökare. Visst är det fantastiskt.

I en del föreningar är inte sommaren högsäsongen utan det är vinterhalvåret med studiecirklar och andra aktiviteter.

Brukar Du säga Tack till dem som fixat något trevligt för Dig och dina kompisar?

Det är väldigt roligt att få ett Tack, men det är nästan lika roligt att säga ett Tack och se hur glad mottagaren blir.

TACK ska Du ha!

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vårgårda, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 54015 Våring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen. tel 0303 - 74 98 78. e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nossebro, tel 0512/531 50, e-post:

frammestad@tagebrolin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel 0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Monika Moberg, Fältvägen 5 D, 541 77 Skövde.

tel 0500 - 42 52 50. 070-642 56 70,

e-post monika.moberg@blackhornet.se

Curt Magnusson, Aspholmsvägen 32, 441 35 Alingsås, tel 0322-173 77, 070-965 00 86,

e-post curt.m@spray.se.

Förbundsordförande: Jan-Olof Berglund.

Förbundssekreterare: Monika Moberg

Förbunds-kassör: Lena Gustafsson, Fötene Östergården, 447 91 Vårgårda, tel 0322 - 62 71 81, 0705 - 32 64 24. e-post lena@sodraharene.se

Kanslist:

Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund,

Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550 fax 0512-339 42, bost. 0511-37 03 30,

Bankgiro 378-5383.

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Gärsgår'n

Stenmur

Skiastängsel

Elstängsel

När vi vandrar ute i markerna stöter vi på gamla stenmurar som ofta markerar gränser mellan gårdar. Jag funderade på när man började anlägga stenmurar. Var det kanske efter laga skiftet. Jag lyfte luren och ringde Gunnar Arnborg. Jag fick veta att stenmurarna har en månghundraårig historia.

Stängslet av trä, skiastängsel, kom också tidigt men förbjöds på 1700-talet för att spara skogen, man fick återgå till stenmurarna.

I samband med laga skiftet i mitten på 1800-talet blev det aktuellt att lägga stenmurar som gränsmarkeringar men också som stängsel för djuren. Man kunde ha stängsel för att hindra rovdjuren att komma in. Betade korna i markerna (skogen) var det nödvändigt med bra stängsel så inte korna kom in på åkrarna. Var det ont om sten gjorde man en låg stenmur och satte stolpar mellan stenarna. Gärsgård betyder egentligen ett stängsel av trä.

En vacker stenmur var också en prydnad. Runt de flesta kyrkogårdar finns det vackra stenmurar och ville man visa sin värdighet gjorde man en fin stenmur runt sitt hus.

Någon gång på 1920-talet började man använda järntråd som stängsel och så småningom blev det taggtråd. I första hand använde man taggtråden runt åkrar och hagar, men också i viss mån om man hade betesdjur i skogsmarken.

Numera är det elstängsel som gäller. Jag tror att de första elstängselaggregaten kom i slutet på 1940-talet. Då använde man den vanliga taggtråden. Fram på 1950-talet kom det en klenare taggtråd, Motto-tråden. Den var bra om stängslet var stationärt, men den var nästan omöjlig att rulla upp och flytta. Nu använder man olika tråd beroende på vad för djur som skall hägnas in. Det finns el-tråd, el-band, el-rep och en slät järntråd.

De första elstängselaggregaten drevs med batteri. Nu finns det aggregat för anslutning till elnätet eller till batterier.

Ett barndomsminne.

En av våra grannar, farbror Herbert hade köpt ett elstängsel som gick utmed vägen ner till beteshagen där korna betade. När vi barn följde med tant Lisa för att hämta hem korna gick vi på bredd och såg till att tant Lisa gick längst bort från stängslet. Den som gick närmst tråden hostade till och tog tag i tråden och alla tog varann i hand och tant Lisa fick en stöt. Det var jätteroligt.

Leif Brunnegård